

ARTICLE

Bakit Kailangang Itayong Muli ang Sentro ng Wikang Filipino sa Unibersidad ng Pilipinas Los Baños? [Why do we need to re-establish the Sentro ng Wikang Filipino at the University of the Philippines Los Baños?]

Jonelle E. Marin at Mariyel Hiyas C. Liwanag

ABSTRAK

Nais igiit ng papel na ito ang kahalagahan ng isang institusyong pangwika upang tiyakin ang pagpapatupad ng patakarang pangwika na lulundo sa kapasidad ng wikang pambansa at mga wikang katutubo, nang sa gayon ay maisulong ang pagpapaunlad ng rehiyon at bansa. Unang tatalakayin ng papel na ito ang kasaysayan ng Sentro ng Wikang Filipino sa Unibersidad ng Pilipinas Los Baños (UPLB), mula sa pagkakabuo nito batay sa mandato ng Patakarang Pangwika ng UP na inaprubahan ng Lupon ng mga Rehente hanggang sa mga debolusyong pinagdaanan nito. Mula sa pagtalakay ng kasaysayan nito sa yunit ng kampus, ilalahad ang tatak ng UPLB bilang isang kampus na ang kalakasan ay nasa disiplinang agrikultura at ang papel nito sa isang agrikultural na bansa tulad ng Pilipinas. Binibigyang-diin dito ang papel ng isang institusyong pangwika sa loob ng UPLB na magsusulong ng wikang pambansa at mga wika sa Pilipinas sa komunikasyon ng inobasyon at makabagong kaalaman sa mas malawak na bilang ng mga Pilipino. Sa huli, tatalakayin ang mahalagang papel ng isang institusyong pangwika upang igiit ang pambansang identidad sa gitna ng globalisasyon at ang kontra-neoliberalismong giya ng edukasyon upang gawing abot-kamay ang kaalaman at komunikasyon sa mga Pilipino.

MGA SUSING SALITA

Sentro ng Wikang Filipino, Timog Katagalugan, neoliberalismo,
patakarang pangwika, institusyong pangwika

ABSTRACT

This paper asserts the importance of a language institution to ensure that language policy is implemented towards the national language and native languages' capacity to push forward the development of the region and of the country. First, the history of Sentro ng Wikang Filipino at the University of the Philippines Los Baños (UPLB) from its birth to its devolutions will be discussed. From the discussion of its history, the paper presents the history of UPLB as a campus that focuses on agriculture and the role of the university in an agricultural country like the Philippines. The paper also emphasizes the role of a language institution in UPLB to maximize the use of the national language and native languages in communicating innovations and new knowledge to a larger number of Filipinos. Lastly, the paper also discusses the key role of a language institution to assert our national identity amid globalization and the counter-neoliberalistic track of education by making knowledge and communication accessible to Filipinos.

KEYWORDS

Sentro ng Wikang Filipino, Southern Tagalog, neoliberalism, language policy, language institution

Introduksiyon

Kinikilala ang Unibersidad ng Pilipinas Los Baños (UPLB) sa pagtataguyod ng agham at teknolohiya, partikular sa agrikultura. Mahalagang disiplina ang agrikultura na dapat bigyang-tuon dahil itinuturing na bansang agrikultural ang Pilipinas, lalo na pagdating sa likas na yaman nito. Ayon sa Food and Agriculture Organization (The World Bank n.d.), mayroong 124,400 sq. km na lupaing pang-agrikultura ang bansa mula sa 77,130 sq. km noong 1961. Naitala naman ng Statista Research Department (2022) na 13.42 milyong ektarya ang kabuuang lupa na ginagamit para lamang sa agrikultura nitong 2020. Dahil sa mga kurso o disiplina na mayroon sa UPLB, nakikita rin ang malaking papel ng wikang Filipino, lalo na kung itinuturing ng institusyon na isa sa pangunahing pinaglilingkuran nito ay ang mga magsasaka.

Bagaman kinikilala ang UPLB sa mga kurso nito sa agham at teknolohiya at may pangangailangang kilalanin ang rehiyonal at pambansang ambag ng pagpapalakas ng wikang Filipino, limitado ang bilang ng mga kursong itinuturo sa wikang Filipino. Tatalakayin sa papel na ito ang suliranin sa institusyong pangwika ng UPLB. Tinutugunan ng pananaliksik na ito ang: (1) kasaysayan at gampanin ng Sentro ng Wikang Filipino sa UPLB (UP SWF-LB) magmula pagkakatatag nito; (2) mga naabot ng Sentro; at (3) gampanin ng Sentro ng Wikang Filipino sa pambansang antas at mga kahaharaping isyu ng isang sentro sa lokal at global na usapin. Pangunahing susuriin ng papel na ito ang mga ulat at dokumento ng UP SWF-LB mula 1991 hanggang 2013.

Ang Institusyonalisasyon at mga Debolusyon ng UP SWF-LB

Sa pagbalangkas ng 1987 na Konstitusyon ng Republika ng Pilipinas, malinaw na nakasaad sa Artikulo XIV ang mandato hinggil sa pambansang wika. Sa ilalim ng Seksiyon 6, Filipino ang pambansang wika at pauunlarin ito sa pamamagitan ng mga wikang katutubo sa bansa. At upang mapaunlad ang wikang pambansa, kinakailangang maging aktibo ang gobyerno maging ang mga sangay sa edukasyon upang maipatupad ang paggamit ng Filipino bilang midyum sa pagtuturo at komunikasyon, partikular na sa mga paaralan. At sa Seksiyon 9 ng parehong artikulo, nakatala ang mandato na lumikha ng isang komisyon para sa pambansang wika. Mula rito, ayon sa tala ni Roberto Añonuevo (n.d.), binuo ang Komisyon sa Wikang Filipino sa ilalim ng Batas Republika 7104.

Bilang natatanging Pambansang Unibersidad, ang UP ay naglayong manguna sa pagsusulong ng wikang pambansa sa lalong mataas na antas ng edukasyon. Sa pagpapatalisk sa diktaturyang Ferdinand Marcos, Sr., buhay at masigla ang kilusang masa at ang diwang makabayan. Ayon kay Monico Atienza (1998), mayroong papel na ginampanan ang wika sa buhay ng kilusan. Isinalaysay niya ang gamit ng kilusan sa wika upang paunlarin ang wika at palaganapin sa iba't ibang bahagi ng bansa at laon ay kung paano naging lunan ito ng pagsusulong sa isang pambansa, siyentipiko, at makamasang edukasyon. Sa ika-1021 pulong ng Lupon ng mga Rehente ng UP noong 29 Mayo 1989, inaprubahan ang panukalang Patakarang Pangwika ng UP o UP Language Policy, at ang paunang pag-apruba sa prinsipyo ng paglikha ng Sentro ng Wikang Filipino (Office of the Secretary of the University and the Board of Regents 1989b). Ayon sa liham ng dating Pangulo ng Unibersidad Jose V. Abueva kay noon ay Mahistrado Irene R. Cortes ng Korte Suprema, unti-unti at pawang boluntaryo sa antas na di-gradwado ang polisiyang gamitin ang Filipino bilang midyum ng pagtuturo; alinsunod sa panukalang pagyamanin at paunlarin pang lalo ang mga lokal at rehiyonal na mga wika at kultura sa bansa bilang katutubong batis na magpapaunlad at magpapalakas sa pamayanang Pilipino (Office of the Secretary of the University and the Board of Regents 1989a). Ayon sa tala ni Zarina Joy Santos (2019), sa pagkakatatag ng Sentro ng Wikang Filipino noong 1989, nagsilbi ito bilang isang institusyong pangwika sa buong Sistemang Unibersidad ng Pilipinas at lumikha ng mga materyal at teksto tulad ng mga diksiyunaryo, aklat, kumperensiya, at ugnayang panlabas para isulong ang Filipino. Isang taon mula sa panukala noong 1989, bumuo ang dating Tsanselor Raul P. de Guzman ng Task Force on Language Policy noong 20 Marso 1990 (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996e) at pinamunuan ni Dr. Gil G. Divinagracia (Divinagracia 1991). Layunin ng komite na ito na bumuo ng mga rekomendasyon batay sa mandato ng Unibersidad at sa kanilang ulat na isinumite sa Tsanselor noong 4 Abril 1991, iminungkahi ng Task Force ang mga sumusunod: (1) bumuo ng isang komite sa polisiya ng wika ang UPLB; (2) lumikha sa bawat kolehiyo ng komiteng tagapagpaganap na magtitiyak sa pagpapatupad ng polisiya sa wika at mga aktibidad; (3) pangunahan ng Departamento ng Humanidades

ang mga pagsasanay ng mga guro; (4) bigyang-pahintulot na gamitin ang Faculty Grants sa mga gawaing pagpapalawak; (5) maglaan ng pondo para sa mga gawain; at (6) ipatupad ang anim na yunit ng kursong Filipino sa lahat ng mga kurikulum (Divinagracia 1991). Noong 23 Setyembre ng parehong taon, binuo ng Opisina ng Tsanselor sa UPLB sa ilalim ng pamamahala ni Tsanselor Ruben B. Aspiras ang UPLB Committee on Wikang Filipino sa bisa ng Kautusang Administratibo Blg. 121 Serye 1991 na nakasulat sa wikang Ingles. Ang komite ay binubuo ng mga kinatawan kada kolehiyo, sa ilalim ng pamamahala ni G. Lorenzo R. Baisas ng Departamento ng Humanidades bilang Tagapangulo (Office of the Chancellor 1991).

Ayon kina Lorenzo Baisas, Roslino I. Villamil, Leodegardo M. Ilag, Portia A. Lapitan, Annabelle P. Lopez, Virgilio C. Esguerra, at Raymundo B. Mendoza (1991), sa unang pulong pa lamang ng Komite noong 23 Oktubre 1991, malinaw na nilang ipinahayag ang kanilang tindig na itatag ang Sentro ng Wikang Filipino sa UPLB, sa pamamagitan ng liham na ipinadala sa noon ay Direktor Teresita G. Maceda ng Sentro ng Wikang Filipino. Sa parehong liham, inilahad ng Komite ang mga mungkahing gawain ng Sentro sa UPLB:

1. Daluyan ng mga mungkahi at pagpapatupad ng mga ito sa paglalapat ng patakaran ng UP sa Wikang Filipino;
2. Pagdaraos ng mga konsultasyon sa kaguruan, mga manunulat at iba pang sektor;
3. Pagdaraos ng mga kumperensya tungkol sa wika;
4. Pagbuo ng glosari ng mga termino at konsepto na maibabahagi ng UPLB sa Filipino;
5. Sumubaybay sa mga proyekto;
6. Magsagawa ng mga proyekto; at
7. Iba pang gawin na makatutulong sa pagpapaunlad at pagpapalaganap ng Filipino.

Dalawang taon muli ang lumipas bago naitatag ang UP SWF-LB na mayroon lamang isang pangkalahatang tagapag-ugnay, isang mananaliksik, at isang opereytor ng kompyuter. Binigyang-lunan ang Sentro noong 2 Mayo 1993 sa itinayong opisina sa Balay Interasyunal at itinalagang tagapag-ugnay nito si Lorenzo R. Baisas ng Departamento ng Humanidades (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996e). Taong 1995 naman nang hirangin ni Tsanselor Ruben L. Villareal si Dr. Ely D. Gomez bilang ikalawang tagapag-ugnay ng SWF; samantala, tumayong tagapag-ugnay si Dr. Thelma N. Sto. Domingo sa sumunod na taon (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996c). Sa yugtong ito, nasa anyong komite pa lamang ang UP SWF-LB at umuugnay ito sa SWF sa Sistema. Sa kabila nito, maituturing na buhay ang estrukturang pang-organisasyon ng UP SWF-LB dahil buo ang mga lupong pangkolehiyo noong 1996—binubuo ng isang tagapangulo, mga miyembro at kinatawan ng mga mag-aaral ang mga lupon sa pitong kolehiyo ng UPLB: Kolehiyo ng Agham at Sining, Kolehiyo ng Inhinyera

at Teknolohiyang Agro-industriyal, Kolehiyo ng Ekolohiyang Pantao, Kolehiyo ng Agrikultura, Kolehiyo ng Medisinang Pangbeterinaryo, Kolehiyo ng Ekonomika at Pangangasiwa, at Kolehiyo ng Paggugubat (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996a).

Taong 1997 noong nagkaroon ng pag-oorganisang muli sa UPLB sa bisa ng desisyon ng Lupon ng mga Rehente sa kanilang ika-1112 pulong. Bahagi ito ng malawakang pag-oorganisang muli sa buong Sistemang UP, kung saan kabilang sa unang bahagi ang bagong pagpapangkat ng mga tungkulin ng pangalawang pangulo at paglilipat ng mga yunit na nakapailalim sa mga ito batay sa mga bagong pangkat. Ang ikalawang bahagi ay ang debolusyon ng mga opisina sa antas ng Sistema pababa sa bawat constituent university. Dahil sa desisyon sa pag-oorganisang muli noong 1997 ay nagkaroon lamang ang UPLB ng sarili nitong Sentro ng Wikang Filipino (UP SWF-LB) noong 1999, ngunit isang yunit lamang ito na direktang nakapailalaim sa Opisina ng Bise Tsanselor para sa Instruksiyon (Office of the Vice Chancellor for Instruction o OVCI) sa bisa ng ika-21 seksiyon ng Kautusang Tagapagpaganap Blg. 99-2 noong 1999, at tuluyang itinalaga si Dr. Thelma N. Sto. Domingo bilang unang direktor ng SWF sa UPLB. Sa orihinal nitong pagkakatatag, itinakdang gampanin ng UP SWF-LB ang mga sumusunod (Office of the Secretary of the University and the Board of Regents 1999):

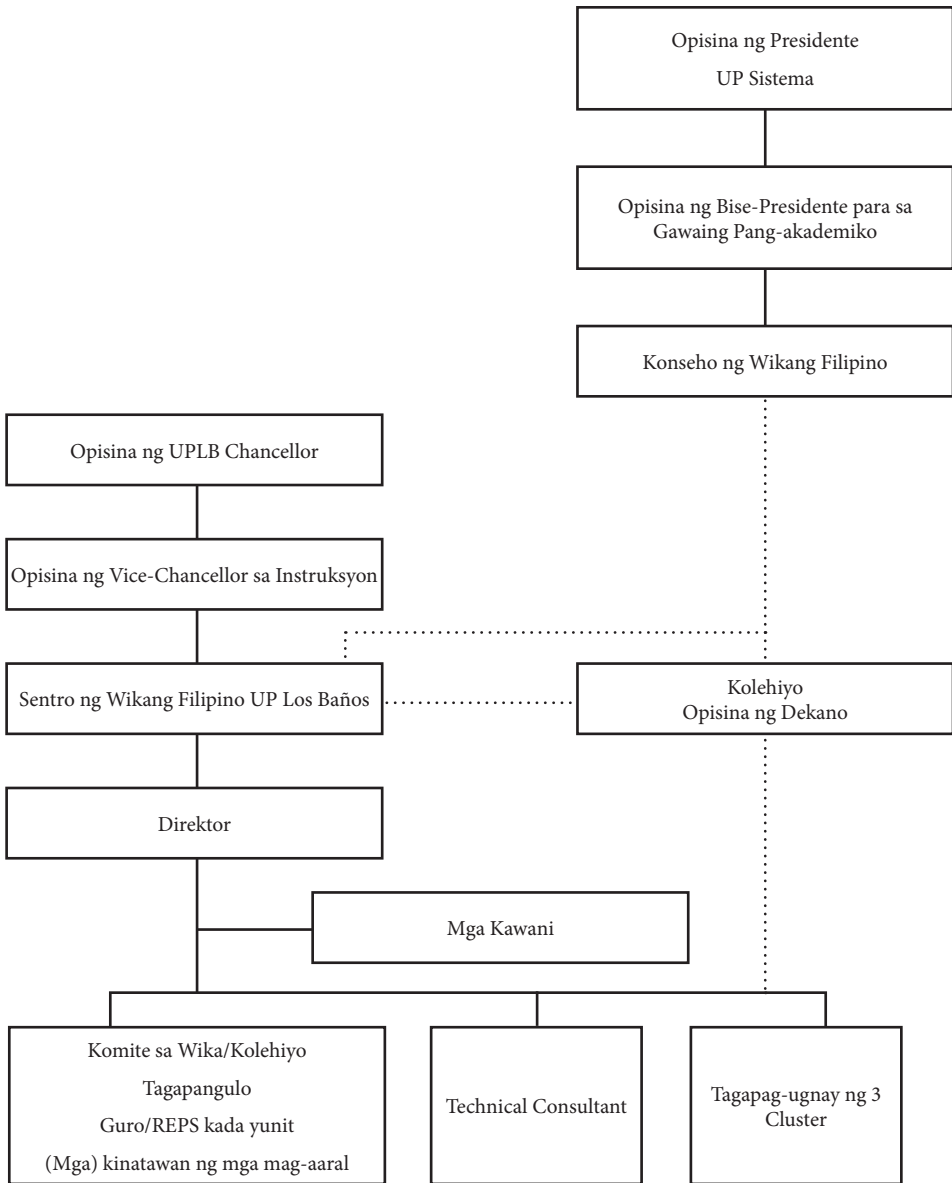
- To supervise and implement the use of Filipino as medium of instruction in UPLB;
  - To coordinate with the Sentro ng Wikang Filipino and the UP System on matters pertaining to the use of Filipino in teaching and research;
  - To serve as clearing house for books, manuals and other teaching materials for the promotion of the Filipino language;
  - To conduct regular consultation with all UPLB sectors on the University's language policies;
  - To assist the various units and disciplines in the preparation of glossaries in Filipino;
  - To conduct research on the use of the Filipino language;
  - Promote the use of Filipino in official communications, research, and publications; and
  - To perform such other functions as the Chancellor or other University authorities may assign.
-
- [Mangasiwa at magpatupad ng paggamit ng Filipino bilang wikang panturo sa UPLB;
  - Makipag-ugnayan sa Sentro ng Wikang Filipino at sa Sistemang UP sa mga usapin hinggil sa paggamit ng Filipino sa pagtuturo at pananaliksik;
  - Magsilbing tagapag-ugnay sa pagitan ng mga mamimili at naglalathala ng mga libro, manwal at iba pang materyal na panturo para isulong ang wikang Filipino;

- Magsagawa ng mga regular na konsultasyon sa lahat ng sektor sa UPLB hinggil sa mga polisiyang pangwika ng Unibersidad;
- Makatuwang sa iba't ibang yunit at larangan sa paghahanda ng mga glosari sa Filipino;
- Magsagawa ng pananaliksik sa paggamit ng wikang Filipino;
- Isulong sa mga opisyal na komunikasyon, pananaliksik, at palimbagan ang paggamit ng wikang Filipino; at
- Magsagawa ng iba pang mga gawaing iniatas ng Tsanselor o ng iba pang opisyal ng Unibersidad.]

Malinaw ang tunguhin ng UP SWF-LB kung pagbabatayan ang mga nasabing dokumento at kung ikukumpara sa naunang mandato ng nakaraang anyo noon na mayroong malinaw na tuon sa paggamit ng wikang Filipino sa iba't ibang gawain kahit isang komite pa lamang ito na nakaugnay sa SWF sa Sistema. Sa mandatong ibinigay sa UP SWF-LB, malinaw ang tahakin nito sa dalawa sa tatlong erya ng Unibersidad: pagtuturo at pananaliksik. Maisasakategorya, ngunit hindi malilimita, ang mga naunang limang mandato nito sa pagtuturo, samantalang ang huling tatlo sa pananaliksik. Binigyang-mandato ang SWF na ipatupad at bigyang-tuon ang paggamit ng Filipino bilang wikang panturo, makatuwang sa paglikha ng mga glosaring disiplinaryal, at magamit ang wika sa pagsusulat ng mga pananaliksik.

Bilang isang institusyon, lumikha ng estrukturang pang-organisasyon ang UP SWF-LB na mababasa sa pamphlet (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños n.d.) at taunang ulat nito mula 2003 hanggang 2004 (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 2004).

Makikita sa Larawan 1 na mayroong koordinasyon ang SWF sa opisina ng dekano ng iba't ibang kolehiyo dahil, bukod sa direktor at mga kawaning opisyal na bumubuo sa SWF, katuwang din ng tanggapan ang mga guro para sa mga binuong Komite sa Wika. Samantala, makikita sa Talahanayan 1 ang mga nagsilbing Tagapag-ugnay at Direktor ng Sentro ng Wikang Filipino ng UPLB magmula sa pagkakatag nito.

Larawan 1: Organisasyon at Pamamahala ng UPLB SWF-LB
(halaw sa taunang ulat ng UP SWF-LB noong 2003-2004)

Talahanayan 1. Talaan ng mga Tagapag-ugnay at Direktor ng UP SWF-LB

Panahon ng Panunungkulan	Posisyon sa Sentro	Pangalan
1993 – 1995	Tagapag-ugnay	Lorenzo R. Baisas
1995 – 1996	Tagapag-ugnay	Dr. Ely D. Gomez
1996 – 2000	Tagapag-ugnay	Dr. Thelma N. Sto. Domingo
Nobyembre 2001 – Agosto 2002	Direktor	Dr. Thelma N. Sto. Domingo
1 Nobyembre 2003 – 31 Oktubre 2012	Direktor	Dr. Severino S. Capitan

Sa loob ng siyam sa 11 taon ng pag-iral ng UP SWF-LB, nagsilbing Direktor si Dr. Severino S. Capitan ng Dairy Training and Research Institute. Kapansin-pansin din na matapos ang paninilbihan ni Baisas bilang Tagapag-ugnay, ang mga sumunod na namahala sa SWF-UPLB ay mula sa agham at teknolohiya, bagaman idiniin at tiniyak sa orihinal na mungkahi ng pagtataguyod sa Patakarang Pangwika ng Unibersidad na malaki ang gampanin ng Departamento ng Humanidades. Gayunpaman, malinaw na mayroong mandatong sinusunod at estruktura ang UP SWF-LB magmula sa pagkakatatag nito.

Kung tutuusin, may ikalawang beses pang sumailalim sa debolusyon ang SWF sa UPLB. Ang binansagang pag-oorganisang muli noong 1997 ang unang debolusyon ng SWF sa bawat constituent unit ng Unibersidad, sa halip na magkaroon ng isang sentralisadong tanggapan sa buong Sistemang UP, at ang ikalawang debolusyon ay nang ilagay ang UP SWF-LB sa ilalim ng Opisina para sa Inisyatiba para sa Kultura at Sining (Office for Initiatives in Culture and the Arts o OICA).

Sa ikalawang debolusyon ng UP SWF-LB noong 13 Hunyo 2013, nagpadala ng panukala ang noo’y Tsanselor ng UPLB Rex Victor O. Cruz sa dating Pangulo ng UP Alfredo Pascual upang ilipat (“transfer,” (1)) ang UP SWF-LB sa ilalim ng superbisyon ng OVCRE at pagsamahin (“merge,” (1)) ang mga tungkulin nito at ng OICA (Cruz 2013). Kasama rin sa liham ang paglilipat ng superbisyon ng UP SWF-LB mula Opisina ng Bise Tsanselor para sa mga Gawaing Akademiko (Office of the Vice Chancellor for Academic Affairs o OVCAA), na dati ay tinatawag na Opisina ng Bise Tsanselor para sa Instruksiyon, tungong Opisina ng Bise Tsanselor para sa Pananaliksik at Ekstensiyon (Office of the Vice Chancellor for Research and Extension o OVCRE). Sa paliwanag ni Cruz (2013), intensiyon ng hakbang na ito na pagsamahin na lamang ang ang mga aktibidad at gampanin ng dalawang opisina (OICA at UP SWF-LB) sa diwa ng ‘streamlining.’ Ani niya, “[t]his proposal is intended to streamline the activities and functions of both offices under one roof. It is understood that the personnel complement of the SWF, records, office equipment property, and supplies shall be part of the transfer” [intensiyon ng panukalang ito na i-streamline ang mga aktibidad at gampanin ng parehong opisina sa ilalim ng iisang bubong. Nauunawaan na ang mga kawani ng SWF, maging ang mga rekord, gamit, at suplay ay magiging bahagi ng paglilipat na ito]. Tumugon ang Opisina ng Pangalawang Pangulo para sa mga Gawaing Akademiko

(Office of the Vice President for Academic Affairs o OVPA) sa panukalang ito noong 25 Hunyo 2013 (Cruz 2013):

If SWF will be under the OVCRE, perhaps its function should be re-defined considering that the mentioned functions (a-e, f) are all related to teaching. With the revisions of curricula and ASEAN integration 2015, SWF should now redefine its functions concentrating more on research to aid teaching and support OICA.

[Kung ipapaloob ang SWF sa OVCRE, marahil, kinakailangang bigyang muli ng panibagong kahulugan ang gampanin nito sa dahilang ang lahat ng mga binanggit na gampanin (a-e, f) ay may kinalaman sa pagtuturo. Dala na rin ng mga rebisyon sa mga kurikulum at ng Integrasiyong ASEAN noong 2015, nararapat nang baguhin ng SWF ang mga gawain nito, na nakatutok pang lalo sa pananaliksik na makatutulong sa pagtuturo at pagbibigay-suporta sa OICA.]

(Pinirmahan ni Marilou G. Nicolas, Tagapangulong Opisyal ng OVPA; nakalaki ito sa liham noong 18 Hunyo 2013.)

Dahil sa rekomendasyong ito mula sa OVPA kaya naaprubahan ang paglilipat ng UP SWF-LB at nabago ang nakatakdang papel nito bilang institusyon sa Unibersidad. Maikli ngunit makapangyarihan ang korespondensiyang ito sa tatlong dahilan. Una, lubhang tigib sa paliwanag ang hakbang na mailipat ang UP SWF-LB mula OVCA (noon ay OVCI) tungong OVCRE. Hindi isinaalang-alang ang oryentasyon ng UP SWF-LB bilang isang institusyon at sa halip ay bumatay na lamang sa inakalang tutok nito. Wala ring lahod na anumang pananaliksik, datos, o ebalwasyon ang naging hakbang. Ikalawa, iniayon na lamang sa paglilipat na ito ang pagbabago sa oryentasyon ng UP SWF-LB kahit pa aprubado rin ng Lupon ng mga Rehente ang gagampanang papel nito. Nabigyang-katuwiran ang pagbabago sa oryentasyon ng UP SWF-LB dahil sa hindi matamang naipaliwanag na paglilipat ng tanggapan sa OVCRE.

Talahaayan 2. Pagkukumpara sa binagong papel at gampanin ng UP SWF-LB noong orihinal na itinatag ito sa UPLB at noong inilipat sa OICA

SWF (1997)	SWF (2013)
<ul style="list-style-type: none"> To supervise and implement the use of Filipino as medium of instruction in UPLB; To coordinate with the Sentro ng Wikang Filipino and the UP System on matters pertaining to the use of Filipino in teaching and research; To serve as clearing house for books, manuals and other teaching materials for the promotion of the Filipino language; To conduct regular consultation with all UPLB sectors on the University's language policies; To assist the various units and disciplines in the preparation of glossaries in Filipino; 	<ul style="list-style-type: none"> Carry out activities to promote the use of Filipino language in the University through a variety of fora which include but not limited to conferences, symposia, theatre presentations, and other programs to promote Filipino art and cultural awareness among its awareness; Serve as center for technical and literary translation activities for various disciplines in UPLB. Conduct and support seminars and workshops on technical and literary translations that will help UPLB faculty, research and extension personnel, as well as students in their respective courses, areas of studies or disciplines; and

SWF (1997)	SWF (2013)
<ul style="list-style-type: none"> • To conduct research on the use of the Filipino language; • Promote the use of Filipino in official communications, research, and publications; and • To perform such other functions as the Chancellor or other University authorities may assign. 	<ul style="list-style-type: none"> • Conduct and publish researches on various subjects related to the Filipino language, culture and the arts.
<ul style="list-style-type: none"> • [Mangasiwa at magpatupad ng paggamit ng Filipino bilang wikang panturo sa UPLB; • Makipag-ugnayan sa Sentro ng Wikang Filipino at sa Sistemang UP sa mga usapin hinggil sa paggamit ng Filipino sa pagtuturo at pananaliksik; • Magsilbing tagapag-ugnay sa pagitan ng mga mamimili at naglalathala ng mga libro, manwal at iba pang materyal na panturo para isulong ang wikang Filipino; • Magsagawa ng mga regular na konsultasyon sa lahat ng sektor sa UPLB hinggil sa mga polisiyang pangwika ng Unibersidad; • Makatuwang sa iba't ibang yunit at larangan sa paghahanda ng mga glosari sa Filipino; • Magsagawa ng pananaliksik sa paggamit ng wikang Filipino; • Isulong sa mga opisyal na komunikasyon, pananaliksik, at palimbagan ang paggamit ng wikang Filipino; at • Magsagawa ng iba pang mga gawaing iniatas ng Tsanselor o ng iba pang opisyal ng Unibersidad] 	<ul style="list-style-type: none"> • [Magpatupad ng mga aktibidad na magsusulong ng paggamit ng Filipino sa Unibersidad sa pamamagitan ng iba't ibang pagtitipon tulad ng, ngunit hindi malilimitahan sa, kumperensiya, panayam, pagtatanghal sa teatro, at iba pang programang magsusulong sa sining at pang-kultural na kamalayan ng mga Pilipino; • Magsilbing sentro ng mga pagsasalang teknikal at pampanitikan para sa iba't ibang larangan sa UPLB; • Magsagawa at sumuporta sa mga seminar at palihan sa pagsasalang teknikal at pampanitikan na makatutulong sa mga guro at kawani sa pananaliksik at ekstensiyon ng UPLB, maging mga mag-aaral sa kani-kanilang mga kurso, larangan o disiplina; at • Magsagawa at maglathala ng mga pananaliksik sa iba't ibang paksang may kaugnayan sa wika, kultura at sining ng mga Pilipino.]

Kung susuriin ang mandato ng UP SWF-LB mula sa orihinal nitong mandato noong 1997 at nang mailipat ito sa OICA bilang tugon sa panukalang walang batayan, nagbago ang pundamental na oryentasyon ng UP SWF-LB. Ang unang punto sa orihinal na bersiyon ay ang primaryang tumutugon sa dahilan kung bakit itinatag sa buong UP ang SWF: bilang isang organong tututok sa pagtitiyak na masusunod ang Patakarang Pangwika ng UP. Ngunit kung ikukumpara sa unang punto sa nirebisang bersiyon, pawang promosyon na lamang sa paggamit ng Filipino ang inaasahang gawin ng UP SWF-LB. Lubhang paglabnaw ito mula sa “superbisyon at implementasyon” na gampanin noong 1999 (Office of the Secretary of the University and the Board of Regents 1999) sa paggamit ng Filipino bilang wikang panturo. Nawala na rin ang papel nitong konsultahin ang iba't ibang sektor sa loob ng UPLB hinggil sa Patakarang Pangwika ng Unibersidad. Dahil wala nang institusyong direktang naatasang sumubaybay at sumuri rito, unti-unti nang mawawala sa alaala ng mga tao ang napakahalagang desisyong iyon noong 1989.

Ikalawang punto, halos pareho lamang ang nilalaman ng ikalawa at ikatlong tungkulin sa nirebisang bersiyon, at ito ay isa pa ring halimbawa ng pagpapalabnaw

sa papel ng UP SWF-LB. Kung ito ay itinalaga bilang “sentro” ng teknikal at pampanitikang pagsasalin, ito na rin ang primaryang aasahang maglulunsad at susuporta sa mga palihan at seminar kaugnay sa paksang ito. Magkaiba ang naidudulot ng pagsasalin ng mga pananaliksik o malikhaing akda at sadyang pagsusulat gamit ang Filipino sa pag-unlad ng wika. Kaisipan at kulturang Pilipino ang namamayani sa mga pag-aaral na tungkol sa bansa at ginagamitan ng isa sa mga wika sa bansa. Ang pagbibigay-diin lamang sa tungkuling magsalin ay maaaring magbigay-daan sa pagkawala ng oportunidad upang mapaunlad ang iskolarsyip hinggil sa kulturang Pilipino. Samantala, sa halip na may tutok sa paglulunsad ng mga pananaliksik na hinggil sa at/o nakasulat sa wikang Filipino, isa na lamang ito sa tatlong larangan na maaaring bigyang-pansin ng tanggapan. Ang paggamit pa ng salitang may kaugnayan (o “related to” sa orihinal na wika mula sa Talahanayan 2) ay hindi rin makagagarantiyang ang mga pananaliksik na isusulat ay nasa wikang Filipino—isang bagay na mahalaga sa intelektuwalisasyon ng wikang pambansa. Magmula rin sa pangyayaring ito, tuluyang nanamlay ang mga gawaing pang-SWF sa UPLB.

Ikatlong punto, ipinakita ng komento sa panukala mula sa administrasyon ng UP ang epekto ng Integrasyong Asosasyon ng mga Bansa sa Timog-Silangang Asya (Association of Southeast Asian Nations o ASEAN) sa institusyong nagtataguyod ng pag-aaral ng wikang pambansa. Ang wikang pambansa ay may papel na pagbuklurin ang isang multilingguwal, multikultural, at malakolonyal na bansa. Dahil sa mahigit na 180 wika sa Pilipinas, isang gagampanang papel ng wikang pambansa ang pagiging pambansang lingua franca. At, ayon kay Sue Wright (2004), bilang isang lipunang naggigiit ng pagsasarili at soberanya, itinuturing ang wikang pambansa na ebidensiya sa hangganan ng teritoryo kaya mapag-iiba mula sa iba pang karatig-bansa nito. Sa tala naman ni Koichi Ishikawa (2021, 28), sinimulang likhain ng ASEAN ang ASEAN Economic Community noong 2003 upang magkaroon ng “free movement of goods, services, investment, and skill labor, and freer movement of capital” [malayang galaw ng mga kalakal, serbisyo, pamumuhunan, espesyalisadong lakas-paggawa, at mas malayang galaw ng kapital]. Ibig sabihin, mas pinaluluwag nito ang mga regulasyon ng mga papaunlad na bansa tulad ng Pilipinas, ngunit partikular para sa mas malayang galaw ng mga multinasyonal na kompanya. Ibinigay na halimbawa ni Ishikawa (2021) ang kompanyang Toyota na ginagawa ang iba’t ibang bahagi ng sasakyan sa iba’t ibang bansa at ang transmissions at metro ng mga ito ay nililikha sa Pilipinas. Dagdag pa niya, kakarampot na pag-unlad lamang ang tinatamasa ng mga bansang kabilang sa ASEAN Economic Integration simula nang binuo ito noong 2003, kung ikukumpara sa mga mauunlad na bansa o rehiyon. Isa ito sa mga halimbawa sa mga internasyonal na kasunduang nagpapaibayo ng tagibang na relasyon sa pagitan ng Pilipinas at ng Estados Unidos. Sa bisa nito at ng iba pang polisiya sa ekonomiya na nakaayon dito, ayon kay Melania Abad (2007), tumitingkad din ang marketisasyon ng edukasyon. At sa merkadong dinidiktahan ng Estados

Unidos, hindi prayoridad ang mga disiplinang hindi nila mapakikinabangan. Ang pagpapanukala ng debolusyon ng SWF sa ngalan ng Integrasyong ASEAN ay pagpapakita ng paglihis ng Unibersidad mula sa tunguhin nito na umangkop at kumilos ayon sa pangangailangan ng bansa at mga mamamayan nito.

Panghuli, tila sumusunod ang Unibersidad sa operasyon ng isang negosyo sa pakete na “streamlining” na ginamit mismo sa liham ni Cruz (2013) bilang paliwanag ng ikalawang debolusyon ng SWF. Ang mga ganitong kataga, kabilang na ang mga salitang “merge and transfer” ni Cruz (2013) ay mga pagpapakete ng adminstrasyon para bigyang-katwiran ang pagpapapayat ng mga opisina sa diwa ng pagtitipid; hindi alintana ang mabigat na gampanin ng opisina ng SWF at ng kinapalooban nitong OICA, maging ang pagpapalabnaw sa Patakarang Pangwika ng Unibersidad. Sa diwa ng streamlining na ginawa sa opisina, pinakitid ng debolusyon ang pagtingin sa polisiya ng wika at ang espasyong maaaring languyan para itaguyod ang wikang pambansa.

Hindi mailalayo ang ganitong isyu sa usapin ng politika ng edukasyon. Ayon kay Renato Constantino (1970), pinursigi ng mga mananakop na Amerikano noon na baguhin ang kaisipan ng mga Pilipino sa pamamagitan ng pagpapakilala sa isang disenyo ng edukasyon na nakaangkla sa pang-ekonomiya at pampolitikang hangarin ng Estados Unidos, at ang pinakamabisang paraan upang tuluyang magpasakop ang mga tao ay sa pamamagitan ng paghubog ng kanilang kaisipan, na siyang kapakinabangan ng edukasyon para sa mga kongkistador. Dagdag pa niya, sa pamamagitan ng edukasyong nagsisilbi sa mananakop, binubura nito ang identidad ng mamamayang Pilipino upang yakapin nito ang kaisipang kolonyal, at ang kontrol sa ekonomiya ay isang mahalagang aspekto para sa kontrol sa nasasakupan. Pinanatili sa ganitong iskema ang pambabansot sa industriyalisasyon at pananatili sa bansa bilang atrasado. Bagaman hindi na tayo maituturing na direktang kolonya ng Estados Unidos, nananatili ang kontrol nito sa edukasyon at ekonomiya ng bansa. Nariryan pa rin ang pagkiling sa wikang dayuhan ng mga mambabatas at iilang maituturing na elit. Ayon kay Constantino (1970), ipinakilala ang dayuhang wikang Ingles bilang isang instrumento ng edukasyon at dito na nagsimula ang misedukasyon ng mga Pilipino kung saan binura ng diwang kolonyal ang diwa ng pagka-Pilipino.

Ayon kina Alexander Martin Remollino (2007) at Ramon Guillermo (2007), sa sistemang edukasyon nanakapadron parin sa ekonomiya ng mga makapangyarihang bansa, pinalalabnaw ang mga polisiya at giya ng pagkatuto tungong paglikha ng mga manggagawa para sa mga industriyalisadong bansa, para sa mas mababang pasahod, imbis na lumikha ng oportunidad sa paglikha mismo ng mga bansa ng industriyang matatawag na sarili. Sa mga ganitong tunguhin, binubura ang mga asignaturang makabayan at makamasa ng mga polisiyang nakasaad halimbawa sa Kautusang Ehekutibo Blg. 210 ni dating Pangulo Gloria Macapagal-Arroyo noong 2003 at Commission on Higher Education Memorandum Order (CMO) Blg. 20 noong 2013 ni dating Pangulo Benigno Aquino Jr. Ang paglusaw rin ng mga yunit

na may kaugnayan sa polisiyang pangwika sa hungkag na tema ng, “streamlining” ay indikasyon din ng neoliberal na edukasyong nakakiling sa merkadong dikta ng mga makapangyarihang bansa.

Ang debolusyon at tuluyang paglaho ng Sentro ng Wikang Filipino sa UPLB ay manipestasyon ng neoliberalismo sa edukasyon. Una, ang pagpapalabnaw ng gampanin at tungkulin ng isang sentro ay isang porma ng deregulasyon. Ang pagtunaw sa organong nagtitiyak na naipatutupad ang patakarang pangwika ay pamamaraan upang hindi mapangasiwaan ang polisiya na napagpasyahan ng Unibersidad na siyang Pambansang Unibersidad. Dahil dito, naging mas panghihikayat na lamang ang paggamit ng wikang Filipino; hindi na rin nagkaroon ng malinaw na plano ang mga departamento at institusyon sa paggamit ng wikang Filipino sa pagtuturo. Ikalawa, ang kawalan ng organong nagtitiyak na naipatutupad ang Patakarang Pangwika ng UP ay nagreresulta rin ng liberalisasyon lalo na sa uri ng mga aktibidad ayon sa tunguhin ng Wikang Pambansa sa isang Pambansang Unibersidad. Makikita rin ang tunguhin sa naging mga aktibidad ng Sentro sa mga huling taon nito bilang isang hiwalay na institusyon bago ang ikalawang debolusyon–mas representasyon na lamang kada Buwan ng Wika. Tila nagkaroon din ng debolusyon sa uri ng mga aktibidad na isinasagawa ng Sentro. Sa tuluyang paglaho ng institusyon, nagkaroon ng pribatisasyon sa usaping pangwika, kung saan ipinaubaya na ang pagsusulong at pagpapalalim sa Wikang Pambansa at mga katutubong wika sa mga organisasyon at pribadong tao. Isa sa mga mukha ng neoliberalismo ang pribatisasyon, isang akto ng pagsasapribado ng mga batayang serbisyong pampubliko (Marin 2021). Ang mga inisyatiba sa paggamit at pagpapaunlad ng wikang Filipino ay iniwan sa kamay ng mga guro at mananaliksik. Sa ganitong tunguhing deregulasyon, liberalisasyon at pribatisasyon ng wika sa loob ng kampus, namayagpag ang kolonyal na impluwensiya sa wikang ginagamit sa loob ng silid-aralan. Sa ganitong kalagayan, mas kinakailangangan paigtingin ang isang pambansa, makamasa, at siyentipikong oryentasyon, hindi lamang sa sektor ng edukasyon, kundi maging sa polisiyang pangwika. Ayon kay E. San Juan, Jr. (2015), kinakailangang nakaangkla ang wika sa paghulagpos ng bansa sa imperyalismo at neokolonyalismo, at nararapat itong ginagamit para sa nakararamiIsa itong malinaw na halimbawa kung bakit hindi maihihiwalay ang usaping pangwika sa usaping ng politika at ekonomiya.

Sa kabuuan, isiniwalat ng ikalawang debolusyon ng UP SWF-LB sa pagpapaloob nito sa OICA ang tunguhing akademiko at administratibo ng UPLB. Una, naroroon ang pagpapalabnaw ng polisiya ng wika sa pamamagitan din ng pagsasailalim nito sa debolusyon sa antas ng paglinang sa wikang pambansa, na mandatong pangungunahan at titiyakin ng institusyon. Binura rin ng debolusyon ang demokratikong karakter ng institusyon na inatang gawing konsultatibo ang pagpapaunlad at pagsusulong ng wikang pambansa. Ikalawa, malinaw na halimbawa ng pagbabagong-karakter din ng Unibersidad ang debolusyon. Isang paglihis ang nangyaring debolusyon mula sa orihinal nitong tunguhing pagsilbihan

ang masa. Ang pagkakalikha ng SWF at polisiya ng wika ay bunsod ng malakas na kilusan ng masa na tumapos sa diktaturyang Marcos, Sr. at sa paggigiit sa makabayan, siyentipiko, at makamasang edukasyon. Ngunit, taliwas sa isinusulong na makabayang edukasyon ang tunguhin ng debolusyon sa pamamagitan ng pagkiling sa estandardisasyon na ipinataw ng mga internasyonal na organisasyon na walang mahigpit na kaugnayan sa materyal na kalagayan ng mga Pilipino at sa operasyon ng isang negosyong nagtitipid sa pakete ng mapanlinlang na mga salitang streamlining at iba pa.

Ang UP SWF-LB at ang Nilikha Nitong Puwang sa Isang Unibersidad na May Maka-agham na Oryentasyon

Sinikap ng institusyon na maglunsad ng iba't ibang gawain sa kabila ng mga debolusyon at limitasyong ipinataw bunsod ng pabagu-bagong estruktura. Binigyang-kategorisasyon sa pananaliksik na ito ang mga gawain ng SWF mula 1996 hanggang 2012 batay sa rekord ng Unibersidad sa pagtuturo, pananaliksik at serbisyo publiko—mga tunguhin ng UPLB bilang Pambansang Unibersidad (tingnan ang Talahanayan 3).

Talananayan 3. Tala ng mga aktibidad ng UPLB SWF-LB mula 1996 hanggang Oktubre 2012

Gawaing Administratibo	Gawaing Pampagtuturo	Gawaing Pampananaliksik	Serbisyo Publiko
<ul style="list-style-type: none"> • Proyektong pampananaliksik hinggil sa pagpapayabong ng wikang Filipino sa pagtuturo, pananaliksik, at ekstensiyon (1996) • Pagsasalin ng mga pangalan ng mga kolehiyo sa UPLB at mga sangay nito (1996) • Pagdaraos ng simposyum sa paggamit ng Filipino sa pananaliksik at ekstensiyon (1996) • Pagsasagawa ng mga palihan sa pagpapalano at pagtatasa (1996) • Pagsasagawa ng mga regular na pulong sa opisina (1996-2012) 	<ul style="list-style-type: none"> • Paglahok sa paghahanda sa pagtatasa ng mga teksbuk sa agham at matematika (1997) • Pagsasagawa ng mga seminar-palihan, lektura-panayam, simposyum, kumperensiya (1996-2007) • Pagsasalin ng mga talang panlektura sa Filipino (2004-2005, 2007-2011) • Paglunsad ng College Teaching Seminar (2001-2002) • Paglikha ng mga glosari ng iba't ibang disiplina (1996-2005) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagpapalaganap ng sarbey sa pagtanggap o hindi pagtanggap sa Filipino bilang wikang panturo (2001-2002) • Pagsasagawa ng mga pananaliksik ukol sa pagpapayabong ng wikang Filipino sa pagtuturo, pananaliksik, at ekstensiyon sa UPLB (1996) • Pagtatasa ng programang pampagsasanay sa pagtuturo sa Filipino at pang-organisasyong pagbabago sa SWF-UPLB (2006-2011) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagsasagawa ng TUTUGSAWIT, isang pagtatanghal (1997) • Pagsasagawa ng mga kumperensiya-palihan sa pagtuturo ng agham at matematika sa Filipino (2002) • Pagdaraos ng mga proyekto para sa Programang Galing Pinoy (2004-2005) • Paglikha at pagpapalano ng CHATrans • Paghahanda sa mga kumperensiya at palihan sa Pagpapalano Pangwika at Wika (2001-2002) • Pagsasalin para sa iba't ibang opisina sa loob at labas ng Unibersidad (2001, 2008-2009)

Gawaing Administratibo	Gawaing Pampagtuturo	Gawaing Pampananaliksik	Serbisyo Publiko
<ul style="list-style-type: none"> • Pagdalo sa mga pulong ng mga ahensiya ng gobyerno (Pambansang Komisyon sa Kultura at mga Sining (National Commission on Culture and the Arts o NCCA)) at mga pambansang organisasyon (Pambansang Komite sa Wika at Salin) (2006) • Pagsasagawa ng mga pulong kasama ang mga kinatawan ng mga kolehiyo (2007, 2010) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pagpapatupad ng Programang Galing Pinoy (pagsusulat ng talang panlektura sa Filipino, mga aklat-patnubay sa teknikal na pag-eedit, at direktoryo) (2003-2012) • Paglilimbag ng <i>Raniag</i> at <i>Bullit Raniag</i> (mga opisyal na publikasyon ng SWF-UPLB) (2003-2012) • Paglikom ng mga aklat, manwal, lekturang propesyonal at tesis • Pagbibigay-iskolarsyip para sa pagdalo sa mga pambansang aktibidad (2004-2005, 2009) 		<ul style="list-style-type: none"> • Mga aktibidad sa ilalim ng selebrasyon ng Buwan ng Wika • Pagsusulat para sa Sagisag Kultura ng NCCA para sa Batayang Edukasyon (K-12)

Nagkaroon ng mga puwang sa mga dokumento ng UPLB hinggil sa mga tala at ulat ng mga naisagawang aktibidad ng SWF bilang isang komite mula 1993 hanggang 1995 bagaman mayroong mga dokumento hinggil sa estruktura ng organisasyon mula 1991. Gayundin, mayroong puwang ang mga ulat ng mga aktibidad o gawain ng UP SWF-LB sa kabuuan dahil mayroong mga panukalang gawain o imbitasyon, ngunit walang katiyakan na naisagawa ang mga ito dahil hindi ito nasundan ng anumang dokumento o ulat pagkatapos. Gayunpaman, sinikap sa pananaliksik na ito na ilahad ang mga naabot ng UP SWF-LB, sa kabila ng dalawang debolusyon nito, sa apat na tipo: administratibo, pampagtuturo, pampananaliksik at pang-ekstensiyon.

Mga Gawaing Administratibo

Ayon sa liham-rekomendasyon ni Ruben Villareal (1996), nagsimula ang mga dokumento ng Unibersidad hinggil sa mga gawain ng SWF noong 1996 nang sumulat ang noon ay Tagapag-ulat na si Dr. Ely D. Gomez ukol sa kahingian na dagdag-pondo para sa pagpapalano at pananaliksik. Gayundin, nakapagsagawa ang UP SWF-LB ng salin ng mga pangalan ng mga kolehiyo sa UPLB at mga sangay nito (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996b). Sa walong-pahinang ulat na ito, nakasulat ang opisyal na pangalan ng mga kolehiyo at nakapaloob na yunit o opisina sa Ingles at ang katumbas na salin sa mga ito. Malaking ambag ito sa pagpapaunlad ng gamit ng wikang pambansa sa mga opisyal na komunikasyon ng Unibersidad sa pamamagitan ng pagbibigay ng opisyal na katawagan sa

mga yunit o kolehiyo sa wikang Filipino. Gayunpaman, marami na rin ang pagbabagong estruktural sa UPLB kung kaya kinakailangan na rin ng pagbibigay ng update sa salin. Halimbawa, wala pa sa antas ng kolehiyo ang mga sumusunod: School of Environmental Science and Management, College of Development Communication, at College of Public Affairs and Development sa panahon ng pagsasalin. Gayundin, iba na rin ang katawagan sa dating College of Agriculture (Kolehiyo ng Agrikultura) at College of Forestry (Kolehiyo ng Paggugubat).

Dagdag pa rito, nakapagsagawa rin ang UP SWF-LB ng isang simposyum sa paggamit ng Filipino sa pananaliksik at ekstensiyon kasama ang Kolehiyo ng Agrikultura bilang tagapagtaguyod (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996c) at isang taunang pulong (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 1996d) sa parehong taong 1996. Hindi maikakahon sa pagtuturo lamang ang mga gawain ng UP SWF-LB sa panahong ito at kinakikitaan na may potensiyal ang gamit ng wikang pambansa lalo na para sa dalawa pang tunguhin ng Unibersidad. Ilan lamang ito sa mga patunay na nakapagsasagawa ng mga aktibidad ang UP SWF-LB bilang isang komite na nakapailalim sa antas na Sistema ng SWF.

Nagsagawa rin ng mga administratibong gawain kahit sa panahon na isa pa lamang komiteng ang UP SWF-LB na nakapaloob sa antas na Sistema ng SWF. Iniatas dito ang mandatong magdaos ng mga proyektong may kinalaman sa pagpapatupad ng patakarang pangwika—mula sa paglikha ng salin sa Filipino ng mga katawagang madalas gamitin sa Unibersidad hanggang sa pagsasagawa at paglahok sa mga simposyum at pulong para palawakin ang paggamit ng wikang pambansa sa loob ng Unibersidad.

Gayundin, tiniyak ng UP SWF-LB ang demokratikong proseso ng paglulunsad ng kampanya sa pagpapaunlad at pagpapalawak ng gamit ng wikang pambansa sa pamamagitan ng pagsasagawa ng mga regular na konsultasyon at pulong kasama ang mga kinatawan ng mga kolehiyo. Nakapaglunsad ang UP SWF-LB ng mga pulong para sa Komite sa Wika. Mula 2001 hanggang 2007 ay nasa dalawa hanggang apat ang regular na pulong nito kada taon. Nakadadalo rin ang Direktor ng Sentro sa mga pulong ng NCCA at Pambansang Komite sa Wika at Salin (Sentro ng Wikang Filipino UP Los Baños 2002; 2004; 2005; 2006; 2007). Sa loob ng 10 taon ng pagiging aktibo ng UP SWF-LB, nagampanan nito ang mga tungkulin na tumugon sa pangangailangang itampok ang kahalagan ng wikang Filipino sa loob ng akademya, lalo na sa mga disiplinang tulad ng agham at matematika. Tumugon din ang mga aktibidad sa mandato na mapalaganap ang paggamit ng Filipino sa loob at labas ng Unibersidad. Mahalaga ang ganitong uri ng pangangasiwa bilang bahagi ng pagdedemokratisa ng wikang pambansa ayon na rin sa konsepto ng “mula sa masa, tungong masa” ni Mao Zedong (kay Atienza 1998, 179), kung saan tinitipon ang mga ideya at mula sa mga ito ay lilikha ng polisiyang masaklaw, may batayan, at sistematiko. Sa ganitong paraan, maiiwasan din ang pamimilit. Tinalakay ni Lenin (kay Atienza 1992, 219) na “paiigtingin nito [pamimilit] ang antagonismo, lilikha ng isang milyong anyo ng hidwaan, palalakin ang hinanakitan, mutwal na di-pagkakaunawaan, at iba pa.”

Mga Gawaing Pampagtuturo

Malaki rin ang papel na ginagampanan ng isang sentro ng wika para sa intelektuwalisasyon ng wika. Itinuturing na disiplina ng iba't ibang ekspertong pangwika ang Filipino at kung gayon, hindi dapat ituring bilang isang asignatura lamang. Ayon kay David Michael San Juan (2017), sa mga uri ng mga lathalain at aktibidad na makakatuwang sa pagtuturo, tinatalakay ang pag-aangkin natin sa mga salita bilang bahagi ng ating kultura, kamalayan, at konteksto, maging ang papel ng wikang pambansa sa ating pagkakakilanlan, kasaysayan, at kultura. Dagdag pa niya, kinakailangang paunlarin ang Filipino bilang isang disiplina at asignatura upang magamit bilang isang mabisang wikang panturo. Malaki ang gampaning papel ng isang sentro ng wika bilang isang institusyon sa loob ng Unibersidad. Dalawang institusyon ang “pinakaepektibong tagapamahala” ayon kay Santos (2019, 53): gobyerno at sektor ng edukasyon. Ibinigay niyang halimbawa ang matagumpay na pagpapaunlad ng UP Sentro ng Wikang Filipino Diliman sa layon nitong paunlarin ang wika (Santos 2019). Naging masigla rin ang ganitong tipo ng gawain sa SWF ng UPLB.

Maituturing na lumakas ang UP SWF-LB sa larangan ng mga gawaing pampagtuturo sa pagkakatatag nito bilang isang opisina. Sa pagkakatatag ng Komite ng UP SWF-LB noong 1993, nakagiya tungong partisipasyon pa lamang ang mga naitalang gawain nito. Halimbawa, taong 1997 sa ilalim ng pamumuno ng Tagapag-ugnay na si Dr. Thelma N. Sto. Domingo nang lumahok ang ilang guro ng agham at matematika sa pagsasanay sa paggamit ng mga teksbuk para sa mga asignaturang Matematika para sa Pangkalahatang Edukasyon at Natural Sciences I at II sa ilalim ng proyektong Aklatang Bayan ng Sentro ng Wikang Filipino na pinamamahalaan ni Direktor Virgilio S. Almario (Almario 1997). Ito lamang ang naitalang gawaing pampagtuturo na naitala sa panahon na ang UP SWF-LB ay nakapailalim bilang isang komite sa Sentro ng Wikang Filipino sa antas ng Sistema.

Sinundan na lamang ito ng dokumento sa taong 2000, isang taon ang lumipas mula sa unang aktuwal na debolusyon ng UP SWF-LB sa UPLB mula pagiging komite sa ilalim ng Sentro ng Wikang Filipino sa antas ng Sistema tungong isang opisina sa ilalim ng OVCI. Sa yugtong ito, tuluy-tuloy ang pagsasagawa ng UP SWF-LB ng mga seminar-palihan, lektura-panayam, simposyum, at kumperensiya para sa pagpapaunlad ng pagtuturo. Halimbawa, sa ikalawang taon ng UP SWF-LB bilang isang ganap na opisina ng nakapailalim sa OVCI, umigting ang mga gawain ng UP SWF-LB para sa pagtuturo. Ayon sa liham nina Thelma Sto. Domingo at Rolando Panopio (2000), nakapaglunsad ang opisina ng isang rehiyonal na kumperensiya-palihan para sa mga guro ng agham at matematika at saklaw nito ang mga guro sa Rehiyon IV na nagtuturo ng mga binanggit na disiplina mula antas ng elementarya hanggang kolehiyo. Pumapaloob ang ganitong uri ng mga aktibidad sa unang mandato ng UP SWF-LB noong 1999 na tiyakin ang paggamit ng wikang Filipino sa pagtuturo at pananaliksik.

Isang halimbawa ng proyekto sa pagpapaunlad ng disiplina ang mga gawaing disiplinal tulad ng isinagawang proyekto ng SWF Diliman na paglalathala ng glosari para sa Baitang 1 hanggang 10 ukol sa paggawa ng damit, mga salita sa pagpaplanong pangwika, edukasyon, administrasyon, agham, matematika, at teknolohiya (Santos 2019). Mayroon ding ganitong proyekto ang UP SWF-LB sa panahon nito. Liban sa paglulunsad ng mga kumperensiya, talakayan, at iba pang mga gawaing pagpapalaganap ng impormasyon, masikhay ang UP SWF-LB sa produksiyon ng mga materyal na panturo. Katunayan, inilunsad nila ang Programang Galing Pinoy, na ang layon ay sumulat ng mga lektura sa wikang pambansa, mga aklat-patnubay sa teknikal na pag-eedit at mga direktoryo mula 2003 hanggang 2012. Nakapagpakilos din ng kaguruan ang opisina upang masimulan ang mga glosaring disiplinal. Binuo ang tatlong klaster ng mga larangan na tututok sa kani-kanilang mga glosari. May klaster para sa Agham Panlipunan at Humanidades, Agham Biyolohikal, at Agham Pisikal at Matematika, at bawat klaster ay may miyembro na 10 hanggang 14 guro (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 2002). Sa tulong din ng binuong Komite sa Wikang Filipino, nakapagpakilos ng mga guro para unti-unting buuin ang glosaring disiplinal para sa kani-kanilang mga klaster. Pero simula noong 2007 ay nawala ang mga update ukol dito sa taunang ulat ng Sentro. Ayon sa ulat noong terminong 2005-2006, nahinto ang glosari ng tatlong klaster dahil kailangang pag-aralan ang sistema ng paglalathala sa mga ito (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 2006). Dagdag sa inisyatibang lumikha ng mga glosaring disiplinal, naging mayaman naman sa mga palihan, lektura, at porum hinggil sa pagsasalin at paggamit ng Filipino mula 2001 hanggang 2007 (Sentro ng Wikang Filipino UP Los Baños 2002; 2004; 2005; 2006; 2007). Kinatampukan ito ng mga pagbabahagi ng mga guro sa paggamit ng Filipino sa lektura sa agham biyolohikal, pagsasakatutubo, at mga papel mula sa iba't ibang larangan na isinulat sa Filipino. Sa parehong ulat, mayroon ding mga papel na isinulat sa Filipino hinggil sa panaginip, ligtas na pagkain, karapatan laban sa sexual harassment, stress, at iba pa mula 2001 hanggang 2007. Kung tutuusin, masikhay na hinigitan ng UP SWF-LB ang mandatong itinakda sa kaniya noong 1999, na magsilbing 'clearing house' o tagapamagitan ng mga tagapaglathala at mambabasa. Iniangat ng mga ganitong inisyatiba tungo sa intelektuwalisasyon ang wika. Binigyang-kahulugan ni Bonifacio Sibayan (2013) ang intelektuwalisasyon ng wika bilang proseso kung saan ang wika ay ginagamit sa mga kontroladong domeyn; ang mga kontroladong domeyn ay mga konteksto kung saan ang isang wika ay epektibong ginagamit kung kaya nais itong matutunan at hinahangad ng mga tao. Gayundin, may kakayahang talakayin ang anumang paksa gamit ang isang intelektuwalisadong wika (Sibayan 2013) at ang unang hakbang ay ang mga gawaing pampagsasalin at pagbuo ng glosari lalo na sa mga disiplina ng agham at matematika. Sa gayon, mahihikayat ang mga guro at mananaliksik na gamitin ang wikang pambansa sa kanilang pagtalakay at pagsulat ng mga paksa sa kanilang mga disiplinang dominanteng pinaghaharian ng ibang wika tulad ng Ingles.

Malaki ang gampanin ng mga katutubong wika sa pag-unawa ng sariling lokal na kultura at kaalaman. Binuo ang mga lokal na kultura at kaalaman ng mahabang kasaysayan ng interaksyon ng mga tao sa kalikasan. Ayon kay Florentino Timbreza (kina Vladimir Villejo at Leslie Anne Liwanag 2019), malayang nakapagpapahayag ang isang tao ng kaniyang naiisip kapag gamit niya ang kaniyang sariling wika. Dagdag pa niya, mayroong mga katutubong pananaw ang bawat tao at bahagi ito kung paano niya tinitingnan ang kaniyang mundo, at itinuturing niyang kaniya ang mga ito. Sa pamamagitan ng mas malalim na pag-unawa sa wika, matutuklasan ang mga natatanging kultura at kaalaman sa bansa—maaaring saliksikin, alamin ang siyentipikong batayan, at ipaliwanag ang pananaig ng mga wala. Sa ganitong paraan, mas mauunawaan ang mga sarili at ang kultura at lipunan. Marami nang pananaliksik ang isinagawa upang unawain ang mga kultura at tradisyon ng iba't ibang etnolinggwistikong grupo at mapalalalim ng mga ito ang disiplina.

Dahil mayroong pisikal na opisina ang UP SWF-LB, napanatili ang silid-aklatan nito na naglalaman ng mga mga nakalathala at burador na teksbuk/manwal, handout, tesis, lekturang propesoryal, glosari, at iba pang mga babasahin. Naging mabagal din ang pagdami ng mga titulo sa silid-aklatan sa buong panahon ng 2001 hanggang 2012 at lumaon, ilan sa mga babasahing ito ay inilipat sa silid-aklatan ng UPLB matapos ang ikalawang debolusyon at pagpapasailalim ng mandato ng SWF sa OICA.

Masasabing masikhay ang opisina sa tunguhing pampagtuturo ng Unibersidad. Maituturing na makabuluhan at aktibo ang opisina dahil nakapagbuo ng mga glosaring disiplinaryang ang bawat klaster, nagtipon ng mga tala sa mga lektura ng mga propesor na nagtuturo gamit ang Filipino, nakapagmentena ng silid-aklatan, nakapagbuo ng komite sa wika sa bawat kolehiyo na may mga kinatawan din mula sa mga estudyante, nagsagawa ng mga konsultasyon sa mga kolehiyo kung ano ang kanilang pagtingin sa paggamit ng Filipino sa pagtuturo at pananaliksik sa mga unang taon, at nakatuwang sa iba't ibang yunit sa loob ng kampus at mga tanggapan sa labas ng Unibersidad.

Mga Gawaing Pampananaliksik

Makakatuwang ang mga institusyon tulad ng UP SWF-LB para isulong ang paggamit ng isang wikang malapit sa masa. Gayundin, malaki ang papel nito para paunlarin ang disiplinaryang agrikultura, na siyang itinuturing na isa sa mga matingskad na disiplina ng UPLB, at ilapit ito sa pangunahing sektor nito—ang mga magsasaka—at ang rehiyong kinabibilangan nito. Higit sa kalahati ng kabuuang erya ng lupa ng Rehiyon IV-A o CALABARZON (binubuo ng mga probinsya ng Cavite, Laguna, Batangas, Rizal, at Quezon) ang nakalaan para sa agrikultura at isa ito sa mga rehiyon na may ambag para sa agri-fishery na sektor ng bansa. May 794,793.69 hektarya sa humigit-kumulang 1.64 milyong hektarya ng lupain sa rehiyong ito ang maituturing na agrikultural, at binubuo ng sektor ng agrikultura, pangangaso, paggugubat at pangingsda ang 6.14% sa ekonomiya ng rehiyon

(Department of Agriculture Regional Field Office CALABARZON n.d.). Tinataya namang mayroong 280,000 hektarya ay binubuo ng mga gubat at kakahuyan (Department of Trade and Industry 1991). Tinatayang may halagang PHP 168 bilyon ang mga produktong agrikultural sa rehiyon (Department of Agriculture Regional Field Office CALABARZON n.d.). Halos hindi ito naiiba sa ulat ng Philippine Statistics Authority (kay Benigno Perido 2016) kung saan inilahad na sa taong 2015, poultry (30.60%) ang pinakamalaking subsektor ng produksiyong agrikultural sa rehiyon at sinusundan ito ng livestock (27.03%), pangingisda (22.76%) at crop (19.61%) (Perido 2016). Dagdag pa rito, pumapangatlo ang CALABARZON sa buong bansa sa tantos ng pag-unlad ng halaga ng produksiyon sa sektor ng agrikultura sa panahong 2014 hanggang 2015 (Perido 2016). Ayon sa Annual Regional Economic Situationer (ng National Economic and Development Authority Region IV-A CALABARZON n.d.) noong 2019, ang CALABARZON ang ikalawa sa mga rehiyong may malaking ekonomiya at sinundan lamang ang nangungunang National Capital Region. Kinikilala na malaki ang ambag ng CALABARZON sa pangkabuuang sektor ng agrikultura sa bansa.

Bagaman ibinabandila na ang sektor ng agrikultura ang gulugod ng lipunang Pilipino, nananatili ang suliranin ng sektor na ito. Sa kasalukuyan, suliranin pa rin ng mga magsasaka ang mga bigong reporma sa lupa (Ibon Foundation 2017a), ang malawakang land use conversion sa buong bansa (Ibon Foundation 2017a; Ibon Foundation 2017b), ang ayon kay John Patric Habacon (2021) ay pabagubago at mababang presyo ng pagbili mula sa mga magsasaka, sunud-sunod na mga kalamidad at ang epekto ng mga ito sa kanilang kabuhayan, kakulangan ng suporta mula sa gobyerno (Habacon 2021), o pagtunggali mismo ng gobyerno sa mga proposal ng mga magsasaka na itigil ang land use conversion (Ibon Foundation 2017a). Itinutulak ng mga malalaking suliraning binanggit ang mga magsasaka sa kahirapan, kasabay ng suliranin ng pag-aangkat ng bansa ng bigas mula sa ibang bansa na lumilikha ng mahigpit na tunggalian sa presyo at bilis ng produksiyon ng bigas, kalagayan na mahirap sabayan ng isang magsasaka. Ayon sa ulat ng Ibon Foundation (2009) sa kanilang artikulong, “Landlessness and Peasant Woes: A Lingering Calamity,” ang Pilipinas na ang nangungunang nag-aangkat ng bigas sa buong mundo.

Sa usapin ng agrikultura na itinuturing na mahalagang sektor ng bansa, malaki ang ginagampanang papel ng UP, partikular ng Los Baños, simula sa pagkakatag nito bilang isang unibersidad. Sa ilalim ng Batas Blg. 1870 na ipinatupad noong 18 Hunyo 1908, itinatag ang UP na may layong magbigay ng mataas na antas ng edukasyon sa panitikan, pilosopiya, agham at sining, at ng mga pagsasanay teknikal at propesyunal. Lumaon, pinaigting ng Batas Republika Blg. 9500 noong 23 Hulyo 2007 ang papel ng Unibersidad bilang natatanging Pambansang Unibersidad. Sa ilalim ng batas na ito, lumawak ang saklaw ng layunin ng Unibersidad na datirati ay partikular lamang sa pagiging isang institusyon para sa mataas na antas ng edukasyon at lunan ng pagpapaunlad ng mga hinaharap na lider at iskolar sa

pagtuklas ng karunungan at katotohanan. Sa ilalim din ng Batas Republika Blg. 9500, lumawak ang layon ng Unibersidad sa pananaliksik, serbisyo publiko, at pagtuwang sa pagpapaunlad ng pambansang kalagayan. Mula sa UPLB ang siyam sa 28 Pambansang Alagad ng Agham (University of the Philippines Los Baños College of Agriculture and Food Sciences n.d.). Maliban sa iniluwal na mga kilalang siyentista, hinubog din ng UPLB ang maraming siyentista at akademiko na nasa iba't ibang bahagi ng mundo. Tahanan din ng ilang mga lokal at global na sentro ng pananaliksik ang UPLB tulad ng International Rice Research Institute, ASEAN Centre for Biodiversity, at Southeast Asian Regional Center for Graduate Study and Research in Agriculture at mga sentro ng pananaliksik na ginawaran ng mga kautusang pampanguluhan tulad ng National Institute of Molecular Biology and Biotechnology, Institute of Plant Breeding, National Crop Protection Center, Farming Systems and Soil Resources Institute, Institute of Food Science and Technology, Institute of Animal Science, at Dairy Training and Research Institute (University of the Philippines Los Baños n.d.).

Ipinakikita lamang ng mga bilang na ito ang malaking papel ng Unibersidad sa sektor ng agrikultura ng bansa at ang pagkilala ng mga ahensiya ng gobyerno at mga lokal at pandaigdigang organisasyon sa mga pananaliksik at aktibidad ng Unibersidad. Dahil dito, malaki rin ang kahalagahan na panghawakan ng Unibersidad ang wikang pambansa upang mas maunawaan ng malawak na bilang ng mamamayang Pilipino ang mga pananaliksik at serbisyo publiko nito. Sa pamamagitan ng wikang pambansa at mga wikang katutubo, mailalapit sa mga magsasaka at mamamayan ang mga inobasyon at makabagong tuklas sa pagsasaka, dahil ang wikang pambansa at ang mga wikang katutubo ang mas ginagamit ng mga ito.

Masikhay ang opisina ng UP SWF-LB sa mga kampanya para sa paggamit ng wikang pambansa bilang opisyal na komunikasyon ng Unibersidad at pagsusulong ng wikang Filipino mula sa Unibersidad tungong komunidad. Ayon sa mga taunang ulat ng UP SWF-LB, nakapaglimbag ng *Raniag* at *Bulilit Raniag* ang UP SWF-LB magmula 2003 hanggang 2012. Ang *Raniag* ang opisyal na publikasyon ng UP SWF-LB. Hindi lamang bahagi ng intelektuwalisasyon ng wika sa pamamagitan ng paglalathala ng mga saliksik gamit ang wikang pambansa kundi pagsusulong na rin ng paggamit ng Filipino ng mga akademiko. Maliban sa paglalathala ng diyornal para sa mga pananaliksik na nakasulat sa Filipino, ang Sentro ay nagsagawa ng mga pananaliksik ukol sa pagpapayabong ng wikang Filipino hindi lamang sa pananaliksik kundi maging sa pagtuturo at ekstensiyon sa UPLB noong 1996 (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños, 1996c). Samantala, noong 2001 hanggang 2004 lamang nagkaroon ng mga proyekto na maituturing na nasa ilalim ng pananaliksik. Sa unang taon ng UP SWF-LB, nagsagawa ng sarbey hinggil sa pagtanggap o hindi pagtanggap sa Filipino bilang wikang panturo at pinag-aralan ang pagpapayabong ng Filipino sa pagtuturo, pananaliksik, at ekstensiyon sa Unibersidad (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños, 2002; 2004). Bahagi rin

ng gawaing pampananaliksik ng opisina ang mga pagtatasa sa mga programang pagsasanay na isinagawa hinggil sa pagtuturo sa Filipino at mga pagbabago sa organisasyon ng UP SWF-LB.

Mga Gawaing Pang-ekstensiyon

Ayon kina Leonora Fajutagana at Rosario Cruz-Lucero (2020), panahon ng dating Pangulo ng UP na si Jorge Cleofas Bocobo mula 1934 hanggang 1939 nang umigting ang diwa ng pambansang identidad dahil sa ilalim ng kaniyang administrasyon, hinikayat niya ang mga mag-aaral at guro na makipamuhay sa masa at ibahagi ang kanilang kaalaman sa pamamagitan ng pagbibigay-serbisyo tulad ng adult education at mga lektura sa kanayunan. Sa ilalim ng UP Charter, binigyang-mukha ang Unibersidad bilang isang unibersidad na panserbisyo-publiko (public service university) na layong magsagawa ng iba't ibang anyo ng serbisyo—pangkomunidad, pampubliko, at boluntaryo. At ang mukhang ito, ayon kay Marivic Leonen (2010), ang nagbibigay sa mga kasapi ng Unibersidad ng mukha ng pagiging isang Unibersidad ng Pilipinas. Ayon sa talumpati ng noon ay Dekano Leonen (2010) ng Kolehiyo ng Batas, dapat tumugon sa pangangailangan ng mas malawak na bilang ng tao at hindi dapat ito pag-uulit lamang ng mga proyektong outreach o extension ng ibang ahensiya ng gobyerno. Dito papasok ang mahalagang papel ng wika lalo na sa komunikasyon sa mga komunidad. Upang maunawaan ang mga bagong kaalaman, metodo, at inobasyon, kinakailangan ng isang wikang mag-uugnay sa institusyon at mga komunidad. Sa paggamit ng wikang naaakses ng malawak na bilang ng mga Pilipino, naaakses din ang mga kaalaman. Ayon kay Consuelo Paz (2005), maituturing na malaki ang gampanin ng wika upang isulong ang pambansang interes dahil nag-iisip ang mga mamamayan at nagbabahaginan gamit ang wika. Ibinigay niyang halimbawa rito ang isang wika na mamamagitan sa mga Pilipino upang isulong ang edukasyon na naaabot ng lahat dahil magiging hadlang sa pagkakaunawaan at komunikasyon ang pagkakaiba-iba. Ganito rin ang sinabi ni Melania Flores (2015): mahalaga ang pagbuo ng isang wikang pambansa sa isang bansa na ang mamamayan ay tapat sa kani-kanilang kultura at wika.

Tumugon ang UP SWF-LB sa hamon na itaguyod ang pampublikong karakter ng Unibersidad sa pamamagitan ng pagsusulong ng paggamit ng wikang pambansa upang ilapit ang mga tuklas, inobasyon, at kritikal na pagsusuri sa mamamayang Pilipino. Ayon sa liham ni Thelma Sto. Domingo (1996), pinakaunang naitalang gawaing pang-ekstensiyon ng UP SWF-LB ang TUTUGSAWIT na unang nakakalendaryo sa 16 Disyembre 1996 ngunit inilipat sa buwan ng Pebrero 1997. Ang aktibidad na TUTUGSAWIT ay isang amalgamasyon ng mga salitang tugtog, sayaw, at awit at inilarawan ito sa liham bilang isang pagtatanghal ng Sentro. Sa huli, Naglunsad din ng mga aktibidad tulad ng rehiyonal na kumperensiya at palihan sa pagtuturo ng agham at matematika sa Filipino at pagtuwang sa mga tanggapan sa loob at labas ng Unibersidad upang maisalin sa Filipino ang kanilang mga teknikal na materyal (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 2002). Sinimulan naman

noong termino 2004-2005 ang pagbuo ng CHATrans na isang Language Machine Translator software katuwang ang mga estudyante mula sa Surian ng Agham Kompyuter. Muli itong pinaunlad noong 2005. At ang relatibong napanatiling regular na aktibidad ng UP SWF-LB, ang Buwan ng Wika, ay taunang idinaos hanggang 2012. Mula 2005 hanggang 2010 ay nakatatanggap pa ito ng badyet mula sa NCCA upang pondohan ang pagdiriwang nito (Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños 2005; 2006; 2007; 2008; 2009).

Isang Sentro sa Gitna ng Dayuhang Impluwensiya at Mapanupil na Estado

Isang hamon ang pagtatayong muli ng isang sentro sa kalagayan ng wikang Filipino sa kasalukuyan. Una, naririyang ang pagtanggap ng mga asignaturang Filipino at Panitikan sa antas ng kolehiyo sa pamamagitan ng CMO Blg. 20 s. 2013. Sa inisyu na memorandum, binura nang tuluyan ang asignaturang Filipino sa kolehiyo. Ayon kay David Michael San Juan (2013), ang probisyon na maaari namang ituro ang mga asignaturang general education sa Filipino o Ingles ay isang anyong malabnaw dahil kalakhan sa mga humahawak ng mga kursong general education sa mga pamantasan ay nasa mga departamentong Ingles ang primaryang wika. Sang-ayon ang mga may-akda sa pagsusuring ito ni San Juan (2013) na nagsasabing ginagamit lamang na dahilan ang bagong iskema ng general education, kung saan nakapipili ang mga estudyante ng kursong nais nilang kunin. Sa isang kaayusang tulad ng pamilihan, malaki ang posibilidad na mabura ang wikang Filipino dahil mayroong mananaig sa konteksto ng hirarkiya ng kapangyarihan. Ganito rin ang pagsusuri ni Jonelle Marin (2021) sa kung paano ikinukubli ang neoliberalismong tunguhin ng Pamantasan sa mga terminolohiya tulad ng “flexible” at “globally competitive.” Sa danas ng UPLB, nawala na ang Filipino sa general education na kurikulum bago pa ang CMO Blg. 20 s.2013. Sa lumang hulma ng general education sa UPLB bago ang pagpapatupad ng K-12, tanging Kasaysayan na lamang ang asignatura na pormal na itinuturo gamit ang wikang Filipino. Naroroon man ang opsiyon na ituro ang iba pang asignatura sa general education sa wikang pambansa, walang anumang naitala na kurso na gumamit nito. Gayundin, malakas ang hatak ng pandaigdigang kompetisyon sa larangan ng akademya. Binibigyan ng insentibong pinansiyal ang pagkakalathala sa mga SCOPUS-indexed na diyornal na kalakhan ay nakakiling sa wikang Ingles (San Juan 2022).

Liban pa sa malakas na hatak ng dikta ng global na merkado para baguhin ang hulma ng edukasyon, maigting ang panunupil sa kritikal na pag-iisip at pagsesensura ng estado sa mga guro at mananaliksik na nagtataguyod ng makabayang edukasyon. Nitong Agosto 2022, ni-redtag ng National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC) sa isang panayam ang ilang manunulat at kanilang mga lathalain sa Komisyon sa Wikang Filipino (KWF) dahil sa diumano’y “subersibo” at “anti-gobyerno” na nilalaman. Matapos ang insidenteng ito, inilabas ng KWF ang Memorandum Blg. 2022-0663 na kagyat na

ipinatitigil ang paglilimbag at sirkulasyon ng mga lathalain. Ang ganitong gawain ng NTF-ELCAC ay isang anyo ng pananakot sa mga mamamayan at manunulat, at paniniil sa malayang pamamahayag. Ayon kay James Relativo (2022), naglabas ng pahayag ng pagkumenda ang humigit-kumulang 30 departamento at opisina sa pahayag ng NTF-ELCAC at aksiyon ng KWF. Ayon kina Abby Boiser at Julie Aurelio (2022), nang lumaon, binawi ng ilang komisyoner ng KWF ang kanilang lagda noong 21 Setyembre na naging mitsa para tuluyang maging ‘void’ ang nasabing memo. Sa kabila ng pagbawi ng memorandum, hindi mabubura ang takot at paniniil na ginawa sa mga manunulat.

Habang tinatahak ng edukasyon ang neoliberalismong tunguhin at nagpapatuloy ang paniniil ng estado, patuloy ang pagpapalakas ng mga kilusan at organisasyong pangwika para isulong ang makabayan, siyentipiko, at makamasang edukasyon na namayagpag sa panahon ng diktaturyang Marcos, Sr. Una, nariyan ang Tanggol Wika, ang alyansang binuo noong 21 Hunyo ng 2014 para isulong ang panawagang pananatili ng Filipino sa antas ng kolehiyo, paggiit para sa makabayang edukasyon, pagsusuri sa CMO Blg. 20 s. 2013, at paggamit ng wikang pambansa bilang wikang panturo (San Juan 2013). Ikalawa, sa pagbabago ng general education ng Sistemang UP, nagkaroon ang UPLB ng kursong WIKA 1 (Wika, Kultura, at Lipunan) na unang itinuro noong Ikalawang Semestre ng Akademikong Taong 2018-2019. Tinatayang 17 (Ikalawang Semestre ng Akademikong Taong 2019-2020) hanggang 30 (Ikalawang Semestre ng Akademikong Taong 2020-2021) seksiyon ang binubuksan ng Departamento ng Humanidades bagaman itinuturing lamang itong elektibong GE. Bagaman mayroong ganitong maliit na tagumpay sa UPLB, malaking hamon pa rin ang pagpapaigting ng gamit sa wikang pambansa sa loob at labas ng akademya at ang paggiit sa kritikal na pag-iisip bilang bahagi ng general education lalo na at maituturing na oversaturated ng wikang Ingles at kaisipang neoliberal ang UPLB sa usapin ng pagtuturo at pananaliksik.

Sa kalagayan ng wika sa edukasyong UP, mas kinakailangang paigtingin at tiyakin ang Patakarang Pangwika ng Unibersidad at dito papasok ang malaking gampanin ng Sentro ng Wikang Filipino. Una, bilang isang institusyon na gigii sa Filipino bilang wikang panturo at wika ng diskurso at kaalaman sa loob at labas ng akademya. Ayon nga sa Sentro ng Wikang Filipino (n.d.) ng UP Diliman sa artikulo nitong *Kasaysayan ng Sentro ng Wikang Filipino-UP Diliman*, “[s]a panahong ito, pasisiglahin ang paggamit ng Filipino sa pananaliksik, gawaing ekstensiyon at bilang wika ng opisyal na komunikasyon,” (Sentro ng Wikang Filipino n.d.). Isa ang Sentro ng Wikang Filipino sa mga institusyon na nagsusulong ng pagpapaunlad ng gamit ng Filipino sa pagtuturo, pananaliksik, at gawaing pang-ekstensiyon ng Unibersidad. Nangunguna ang Sentro ng Wikang Filipino ng UP Diliman at UP Manila sa paglikha ng mga lathalain at pananaliksik gamit ang wikang pambansa. Isang halimbawa ang *UP Diksiyonaryong Filipino* dahil sa paglalahok ng mga salita mula sa mga baryasyon (Santos 2019) at iba’t ibang wika sa Pilipinas bilang isang materyal na lathalain sa ilalim ng institusyon. Bagaman ayon sa pagsusuri

nina Ramon Guillermo, Rhandley Cajote, at Aristeo Logronio (2015), hindi ito maituturing na isang monolingguwal na diksiyunaryo dahil sa paraan ng pagkalap ng mga lakip na salita at dahil sa puwang ng diksiyunaryo hinggil sa paraan ng pagpili ng mga salita batay sa dalas ng gamit at aktuwal na gamit ng wika. Mayroon ding programa ang UP SWF Diliman na tinatawag na Ugnayan/Sulungan na ang layon ay paunlarin at itaguyod ang pambansang wika at mga katutubong wika sa Pilipinas sa pamamagitan ng pagsasalin, paggagawad ng pagkilala sa mga aktibidad ukol sa wikang pambansa at mga wika sa Pilipinas (Santos 2019). Sa kasalukuyan, isa sa mga proyekto ng UP SWF Diliman ang Aklatang Bayan (<https://www.swfupdiliman.org/aklatangbayan/>), isang online na repositoryo ng mga bukas na sanggunian, kung saan libreng mada-download at maipamamahagi ang mga ito. Gayundin, ang parehong SWF ng UP Diliman at UP Manila ay mayroong mga proyektong pagsasalin. Ang UP SWF Manila ay nagsasalin at nag-eedit ng mga dokumento tulad ng polyeto at palatanungan mula Ingles tungong Filipino, Ilokano, Sebwano, o kabaligtaran (UP Manila OVCAA n.d.). Gayundin, ayon kay Ratzel San Juan (2020), ang UP SWF Diliman ay tumutuwang sa pagsasalin ng mga materyal hinggil sa COVID-19 upang mas maunawaan ng mga Pilipino.

Ikalawa, ipagpapatuloy ng SWF ang pag-uugat sa bayan sa kultura, wika, at kasaysayan sa gitna ng pananalasa ng neoliberalismo sa edukasyon. Ang mga polisiya sa ekonomiyang nagpapahintulot sa deregulasyon, pribatisasyon, at liberalisasyon ay may tuwiran ding epekto sa pagkabansa. Dahil sa tagibang na relasyon ng bansa at Estados Unidos na nagluluwal ng makaisahang panig na mga kasunduan sa ekonomiya, nagdudulot ito ng isa pang kondisyon na unti-unting pumapawi sa pagkakakilanlan ng Pilipinas bilang isang hiwalay na bansa. Ang mga nauna nang ipinaliwanag na pagtatanggal ng mga kurso hinggil sa Filipino at kasaysayan, maging ang pagbabalewala sa kalagayan ng mga katutubo ay pawang mga porma ng denasyonalisasyon. Lubhang makikinabang ang mga malalaking bansang mamumuhunan sa unti-unting homogenisasyon ng mga bansa sa iisang rehiyon dahil nangangahulugan lamang ito ng higit pang malayang paggalaw ng lakas-paggawa at produkto. Kaya ang sasalungat sa matinding agos na ito ay ang mga ahensiya at institusyong magtataguyod ng mga gawaing pangkultura, paggamit at pananaliksik gamit ang wikang pambansa, at magpapatuloy sa pagpapayaman sa batis pangkasaysayan.

Ikatlo, magsisilbi ang SWF na dagdag na pook para sa kritikal na pag-iisip sa gitna ng pagsesensura at tumitinding redtagging sa mga indibidwal at grupong nagsisiwalat ng katotohanan at hindi natatakot pumuna sa gobyerno. Sa panahong itinuturing na terorismo ang progresibo at kritikal na pag-iisip, lalong higit na kailangang ilapit sa mamamayan ang mga kaalamang magagamit nila upang makapagsuri at maunawaan ang mga nangyayari sa ating paligid. At magiging isang malaking hakbang na ang pagtitiyak na mayroon silang mapagkukunan ng mga materyal na nakasulat sa wikang pinakanauunawaan nila.

Buod, Kongklusyon, at Rekomendasyon

Ang nangyaring debolusyon at tuluyang paglaho ng Sentro ng Wikang Filipino bilang isang institusyon sa loob ng Unibersidad ay isang palatandaan ng pagkiling ng huli sa neoliberalismong tunguhin ng edukasyon. Unang signo nito ang pagpapalabnaw ng Patakarang Pangwika ng UP sa antas ng pagpapahalaga o “appreciation” na lamang, imbis na mas palalimin ang kaalaman at tumungo sa intelektuwalisasyon ng wika, at igiit ang espasyong nararapat para sa isang wikang pambansa at iba pang mga wikang katutubo. Ikalawa, pinaliit ang gampanin ng organong nagtitiyak na naipatutupad ang Patakarang Pangwika ng UP. Sa pagkawala ng UP SWF-LB, naging opsiyon o alternatibo na lamang ang paggamit ng wikang pambansa at pagpapauswag ng mga wikang katutubo, isang bagay na malabnaw na maipatupad kung ang tunguhin ng Unibersidad ay makipagkompetensiya sa pandaigdigang karera ng mga institusyong pang-edukasyon na dikta ng merkado. Ayon kay Yasmin Ortiga (2017), hinuhubog ng mga pamantasan sa mga papaunlad na bansa tulad ng Pilipinas ang uri ng edukasyon batay sa kahingian ng merkado. Ikatlo, ipinataw sa mga indibidwal na may puso para sa wikang pambansa at mga organisasyon ang pagsusulong ng wikang pambansa at mga wikang katutubo sa loob ng Unibersidad, imbis na panghawakan ng huli ang diwa sa likod ng Patakarang Pangwika ng UP.

Mariing ipinapahayag ng papel na ito ang muling institusyon ng Sentro ng Wikang Filipino bilang isang hiwalay na institusyon sa loob ng Unibersidad, halaw rin sa estruktural na organisasyon ng SWF sa UP Diliman. Malaki ang naiambag ng UP SWF-LB bagaman maaari pa itong paunlarin sa mas malawak na gampanin nito bilang institusyon sa loob ng Pambansang Unibersidad. Sa humigit-kumulang 11 taon nito bilang institusyon sa loob ng UPLB, nakapagsagawa ang UP SWF-LB ng mga materyal at palihan na ang pangunahing tinutugunan ay ang pagtuturo. Napapanahon nang buhayin ang SWF sa UPLB dahil malaki ang maitutulong nito hindi lamang sa pagpapaunlad ng pagtuturo kundi maging sa pananaliksik at ekstensiyon. Sa pagkakatatag ng UPLB bilang isang constituent university, bitbit na nito ang prinsipyo ng pagtulong sa kapwa sa pamamagitan ng pagpapaunlad ng sektor ng agrikultura; at kung gayon, maigi na manguna ang Unibersidad sa pagpapalawak ng nararating ng mga inobasyon at makabagong kaisipan sa pagsasaka sa pamamagitan ng paggamit ng wikang malapit sa puso at tahasang ginagamit ng mga magsasaka at iba pang nasa sektor ng agrikultura. Gayundin, ang reinstitusyon ng SWF ay paggiit ng espasyo hindi lamang para sa disiplina ng wika kundi maging sa pagpapayabong ng iba pang mga disiplina tulad ng humanidades, kasaysayan, at agham panlipunan na sinisikil sa ilalim tunguhing neoliberal ng mga pamantasan.

Mga Sanggunian

- Abad, Melania L. 2007. "Neoliberalistang Pagpaplanong Pangwika: Tungo sa Komodipikado at Episyanteng Pagpapahayag." *Nasa Mula Tore Patungong Palengke: Neoliberal Education in the Philippines*, inedit nina Bienvenido Lumbera, Ramon Guillermo, at Arnold Alamon, 127-38. Ibon Foundation.
- Almario, Virgilio S. 1997. *Liham ni Virgilio S. Almario kay Tsanselor Rubel Villareal, Hunyo 4, 1997*, Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Atienza, Monico M. 1992. *Kilusang Pambansa-demokratiko sa Wika*. Lungsod ng Quezon: Sentro ng Wikang Filipino, Unibersidad ng Pilipinas—Sistema.
- . 1998. "Filipino ng Kilusang Pambansang-Demokratiko (KPD) Pilosopiya at Pultika sa Pambansang Wika." *Philippine Social Sciences Review*, Special Issue: 170-92.
- Añonuevo, Roberto T. n.d. "Paglingon sa Ugat ng Komisyon sa Wikang Filipino." Komisyon sa Wikang Filipino. Inakses noong Agosto 26, 2021. <https://kwf.gov.ph/tungkol-sa-kwff/>.
- Baisas, Lorenzo R., Roslino I. Villamil, Leodegardo M. Ilag, Portia A. Lapitan, Annabelle P. Lopez, Virgilio C. Esguerra, at Raymundo B. Mendoza. 1991. *Liham ng Lupong Pangkalahatan sa Wikang Filipino sa UPLB kay Dir. Teresita G. Maceda, Nobyembre 5, 1991*. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Boiser, Abby at Julie M. Aurelio. 2022. "KWF Memo Banning 'Subversive' Books Voided." *Inquirer*, Setyembre 27, 2022. <https://newsinfo.inquirer.net/1670948/kwf-memo-banning-subversive-books-voided>.
- Constantino, Renato. 1970. "The Miseducation of the Filipino." *Journal of Contemporary Asia* 1, no.1: 20-36. <https://doi.org/10.1080/00472337085390031>.
- Cruz, Rex Victor O. 2013. *Liham ni Tsanselor Rex Victor Cruz kay Pang. Alfredo Pascual, Hunyo 13, 2013*. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Department of Agriculture Regional Field Office CALABARZON. n.d. "Regional Profile." Inakses noong Agosto 19, 2021. <https://calabarzon.da.gov.ph/regional-profile/>.
- Department of Trade and Industry. 1991. "The Master Plan Study on The Project CALABARZON Final Report." Japan International Cooperation Agency. https://openjicareport.jica.go.jp/340/340/340_118_10938348.html.
- Divinagracia, Gil G. 1991. *Liham ni Gil G. Divinagracia kay Tsanselor Raul P. de Guzman, Abril 4, 1991*. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Fajutagana, Leonora M. at Rosario Cruz-Lucero. 2020. *A History of the University of the Philippines Volume One: 1908-1943*. Lungsod Quezon: University of the Philippines Press.
- Flores, Melania L. 2015. "Nahuhuli at Panimulang Pagtatangka: Ang Pilosopiya ng Wikang Pambansa/ Filipino." *Daluyan: Journal ng Wikang Filipino*, Espesyal na Isyu 2: 10-39. <https://journals.upd.edu.ph/index.php/djwff/article/view/4500/4063>.
- Guillermo, Ramon. 2007. "Rationalizing Failures: The Philippine Government in the Education Sector." *Nasa Mula Tore Patungong Palengke: Neoliberal Education in the Philippines*, inedit nina Bienvenido Lumbera, Ramon Guillermo at Arnold Alamon, 127-138. Ibon Foundation.
- Guillermo, Ramon, Rhandley D. Cajote, at Aristeo Logronio. 2015. "UP Diksiyunaryong Filipino: Sinonismong Walang Hangganan." *Daluyan: Journal ng Wikang Filipino* 2: 54-71.
- Habacón, John Patrick. 2021. "Why Filipino Farmers Suffer." *Rappler*, Marso 31, 2021. <https://www.rappler.com/voices/ispeak/opinion-why-filipino-farmers-suffer>.

- Ibon Foundation. 2009. "Landlessness and Peasant Woes: A Lingering Calamity." *Ibon*, Oktubre 21, 2009. <https://www.ibon.org/landlessness-and-peasant-woes-a-lingering-calamity/>.
- . 2017a. "Addressing the Rampage of Land Use Conversion." *Ibon*, Abril 27, 2017. <https://www.ibon.org/addressing-the-rampage-of-land-use-conversion/>.
- . 2017b. "Large Landholdings amid Peasant Landlessness." *Ibon*, Nobyembre 15, 2017. <https://www.ibon.org/large-landholdings-amid-peasant-landlessness/>.
- Ishikawa, Koichi. 2021. "The ASEAN Economic Community and ASEAN Economic Integration." *Journal of Contemporary East Asia Studies* 10, no.1: 24-41. <https://doi.org/10.1080/24761028.2021.1891702>.
- Leonen, Marvic M.V.F. 2010. "The University of the Philippines as the University for Our People: Public Service as Our Identity." Papel na binasa sa *University of the Philippines System, University of the Philippines: A Public Service University, a UP System Conference, Abril 2010*. <https://publicservice.up.edu.ph/wp-content/uploads/2017/06/A-Public-Service-University.pdf>
- Marin, Jonelle E. 2021. "Neoliberalismo sa Edukasyon: Ang CMO blg. 20 s.2013 bilang Anti-Filipinong GE." *Daluyan: Journal ng Wikang Filipino* 27, blg. 1: 11-27.
- National Economic and Development Authority Region IV-A CALABARZON. n.d. "2019 Annual Regional Economic Situationer." Inakses noong Agosto 25, 2021. <https://calabarzon.neda.gov.ph/wp-content/uploads/2021/01/CALABARZON-2019-ARES-Final.pdf>.
- Office of the Chancellor. 1991. "UPLB Committee on Wikang Filipino." Kautusang Administratibo Blg. 121 Serye ng 1991, Setyembre 23, 1991. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Office of the Secretary of the University and the Board of Regents. 1989a. *Liham ni Jose V. Abueva kay Justice Irene R. Cortes, July 28, 1989*. *Gazette* 20, no. 1: 90. <https://osu.up.edu.ph/wp-content/uploads/gazette/1989.pdf>.
- . 1989b. "UP Language Policy." *Gazette* 20, no. 1: 56 (Enero-Marso 1989) <https://osu.up.edu.ph/wp-content/uploads/gazette/1989.pdf>.
- . 1999. "Executive Order No. 99-2." *Gazette* 30, no. 1: 1-8 (Hulyo-Setyembre 1999) <https://osu.up.edu.ph/wp-content/uploads/gazette/1999.pdf>.
- Ortiga, Yasmin Y. 2017. "The Flexible University: Higher Education and the Global Production of Migrant Labor." *British Journal of Sociology of Education* 38, no. 4: 485-99. <https://doi.org/10.1080/01425692.2015.1113857>.
- Paz, Consuelo J. 2005. *Ang Wikang Filipino: Atin Ito*. Lungsod ng Quezon: Sentro ng Wikang Filipino-Diliman.
- Perido, Benigno F. 2016. "Performance of Agriculture CALABARZON." <https://calabarzon.neda.gov.ph/wp-content/uploads/2016/10/04-Performance-in-Agriculture-PSA.pdf>.
- Relativo, James. 2022. "Mga Grupo Binanatan 'KWF Ban' vs Red-tagged Books; Anti-terror Law Ipinababasura." *Philippine Star Ngayon*, Agosto 12, 2022. <https://www.philstar.com/pilipino-star-ngayon/bansa/2022/08/12/202218/mga-grupo-binanatan-kwf-ban-vs-red-tagged-books-anti-terror-law-ipinababasura>.
- Remollino, Alexander Martin. 2007. "Philippine Education in the Neocolonial Period." *Nasa Mula Tore Patungong Palengke: Neoliberal Education in the Philippines*, inedit nina Bienvenido Lumbea, Ramon Guillermo at Arnold Alamon, 9-18. Ibon Foundation.
- San Juan, David Michael. 2013. "A Luta Continua! Ang Kasalukuyang Pakikibaka para sa Pagkakaroon ng Asignaturang Filipino sa Kolehiyo." *Diliman Review* 60 blg. 1-4: 44-60.

- . 2017. "Alyansa ng mga Tagapagtanggol ng Wikang Filipino/TANGGOL WIKA: Internal na Kwento, Mga Susing Argumento at Dokumento (2014-2017)." https://www.researchgate.net/publication/320558204_Alyansa_ng_Mga_Tagapagtanggol_ng_Wikang_FilipinoTANGGOL_WIKA_Internal_na_Kwento_Mga_Susing_Argumento_at_Dokumento_2014-2017.
- . 2022. "Bakit Dapat Manaliksik sa Filipino Ang Mga Pilipino?: Kritik sa Scopus-sentrismo ng Mga Unibersidad at Ahensiyang PangEdukasyon at/o Pampananaliksik sa Pilipinas." *Malay* 34, no. 1: 47-64.
- San Juan, E. Jr. 2015. *Lupang Hinirang Lupang Tinubuan: Mga Sanaysay sa Kritika, Kasaysayan at Politikang Pangkultura*. Lungsod ng Maynila: De La Salle University Publishing House.
- San Juan, Ratziel. 2020. "Sentro ng Wikang Filipino Ready to Translate Coronavirus-related Laws, Documents." *Philippine Star Global*, March 26, 2020. <https://www.philstar.com/headlines/2020/03/26/2003587/sentro-ng-wikang-filipino-ready-translate-coronavirus-related-laws-documents>.
- Santos, Zarina Joy T. 2019. "Ang Antas ng Institusyonalisasyon ng Sentro ng Wikang Filipino (SWF) Diliman bilang Tagapamahala ng Wika sa Unibersidad ng Pilipinas." *Malay* 31, no. 2: 47-59. <https://ejournals.ph/article.php?id=14527>.
- Sentro ng Wikang Filipino Diliman n.d. "Kasaysayan ng Sentro ng Wikang Filipino-UP Diliman." <https://www.swfupdiliman.org/kasaysayan/>.
- Sentro ng Wikang Filipino U.P. Los Baños. 1996a. "Mga Tagapangulo at Miyembro ng Pangkolehiyong Lupon." Disyembre 11, 1996. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 1996b. "Salin ng mga Pangalan ng Pitong Kolehiyo at mga Sangay nito." Disyembre 11, 1996. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 1996c. "Simposyum sa Paggamit ng Filipino sa Pananaliksik at Ekstensyon." Imbitasyon, Disyembre 13, 1996. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 1996d. "Taunang Pagpupulong." Imbitasyon, Disyembre 20, 1996. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 1996e. "Taunang Ulat 1996 (Highlights)." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2002. "Taunang Ulat 2001-2002." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2004. "Taunang Ulat 2003-2004." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2005. "Taunang Ulat 2004-2005." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2006. "Taunang Ulat 2005-2006." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2007. "Taunang Ulat 2007." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2008. "Taunang Ulat 2008." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2009. "Taunang Ulat 2009." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . 2010. "Taunang Ulat 2010." Ulat. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- . n.d. "Sentro ng Wikang Filipino Unibersidad ng Pilipinas Los Baños." Polyeto. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Sibayan, Bonifacio P. 2013. *The Intellectualization of Filipino and Other Essays on Education and Sociolinguistics*. Maynila: Linguistics Society of the Philippines.
- Statista Research Department. 2022. "Total land area used for agricultural crop cultivation in the Philippines from 2016 to 2020 (in million hectares)." *Statista*, Enero 21, 2022. <https://www.statista.com/statistics/1045556/land-area-used-for-agricultural-crop-cultivation-philippines/>.

- Sto. Domingo, Thelma N. 1996. *Liham-rekwes kay Tsanselor Ruben L. Villareal hinggil sa paglipat ng petsa ng TUTUGSAWIT, Disyembre 9, 1996*. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Sto. Domingo, Thelma N. at Rolando G. Panopio. 2000. *Liham kay Bro. Andrew Gonzales, Kalihim ng Departamento ng Edukasyon, Kultura at Isports (DECS) para sa Opisyal na Endorso ng DECS, Setyembre 23, 2000*. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- The World Bank. n.d. "Agricultural land (sq. km) - Philippines." Inakses noong Agosto 19, 2021. <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.AGRI.K2?end=2018&locations=PH&start=1961>.
- University of the Philippines Los Baños College of Agriculture and Food Sciences. n.d. "CAFS National Scientists of the Philippines." Inakses noong Agosto 22, 2021. <https://cafs.uplb.edu.ph/about/about-cafs/national-scientist/>.
- University of the Philippines Los Baños. n.d. "Research Centers." Inakses noong Agosto 22, 2021. <https://uplb.edu.ph/research-centers/>.
- UP Manila OVCAA. n.d. "Offices under the OVCAA." Inakses noong Oktubre 1, 2022. <https://sites.google.com/up.edu.ph/upm-ovcaa/offices/swf>
- Villareal, Ruben L. 1996. "Unang Pagpapatunay." *Liham-rekomendasyon, Enero 4, 1996*. Files Collection ng UP Sentro ng Wikang Filipino Los Baños.
- Villejo, Vladimir B. at Leslie Anne L. Liwanag. 2019. "Tagapagtaguyod ng Intelektuwalisasyon ng Wikang Filipino at ng Pilosopiyang Pilipino: Pakikipanayam tungkol sa Pilosopiya at Praksis ni Dr. Florentino T. Timbreza." *Malay* 32, no.1: 84-98. https://www.academia.edu/download/69222239/Advocate_of_the_Intellectualization_of_Filipino.pdf.
- Wright, Sue. 2004. *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalisation*. New York: Palgrave Macmillan.

TUNGKOL SA MGA MAY-AKDA

Si Jonelle Marin ay katuwang na propesor sa Departamento ng Humanidades ng Unibersidad ng Pilipinas (UP) Los Baños. Nagtuturo siya ng Wika 1 (Wika, Kultura at Lipunan), isang elective na kursong general education (GE), at argumentative writing.

Si Mariyel Hiyas C. Liwanag ay katuwang na propesor sa Departamento ng Humanidades ng UP Los Baños. Kasalukuyan siyang mag-aaral ng PhD Araling Pilipino sa Pamantasang De La Salle. Ilan sa kaniyang mga interes sa pananaliksik ang linggwistiks, aralin sa diskurso, at paglalaro.

ABOUT THE AUTHORS

Jonelle Marin is an assistant professor at the Department of Humanities, University of the Philippines (UP) Los Baños. She teaches WIKA 1 (Wika, Kultura at Lipunan), a general education (GE) elective, and argumentative writing.

Mariyel Hiyas C. Liwanag is an assistant professor at the Department of Humanities, UP Los Baños. She is also a student of PhD Philippine Studies program of the De La Salle University. Her research interests include linguistics, discourse studies, and gaming.